

Nr 262.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken; given Stockholms slott den 12 april 1946.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

F ö r s l a g
till
L a g
om införande av nya rättegångsbalken.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den av riksdagen år 1942 antagna och den 18 juli samma år (nr 740) utfärdade nya rättegångsbalken skall jämte vad nedan stadgas träda i kraft den 1 januari 1948; dock må dessförinnan bestämmelser meddelas av Konungen enligt vad i nya rättegångsbalken och denna lag är för vissa fall stadgat.

2 §.

Genom nya rättegångsbalken upphävas rättegångsbalken i 1734 års lag;
5, 6, 12 och 13 §§ lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken;
14 kap. jordabalken i 1734 års lag;
10 kap. 6 § byggningsbalken i 1734 års lag;
förordningen den 6 mars 1751 om rättegångens förkortande i brottmål, då flera under särskilda domstolar hörande personer äro däruti delaktiga;
kungörelsen den 18 december 1823 angående ändring av 10 kap. 21 § rättegångsbalken samt huru förhållas bör, då emot redan dömda personer yppas brott, varom rannsaking tillföre icke varit anställd;
förordningen den 17 april 1828 angående upphörande av kommerskollegii domsrätt i vissa mål, såvitt därigenom förklarats tillkomma Svea hovrätt att upptaga tvistiga frågor om skyldighet för rederier att ersätta kostnad för nödställda sjömäns underhåll och hemförskaffande;
förordningen den 10 juni 1841 angående rätt domstol för frågor, som röra rikets ständers bank och riksgäldskontor;
förordningen den 30 april 1844 angående förändrade föreskrifter i avseende på fullföljden av polismål;
2 § förordningen den 19 december 1844 om upphörande av vissa särskilda domstolar;
förordningen den 20 november 1845 angående gemensamma rannsakingshäkten och tingsställen för särskilda härader;

förordningen den 6 februari 1849 angående vittnesmål av mosaisk trosbekännare;

16 § 5 punkten samt 19 § 1—12 och 14—20 punkterna förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall;

förordningen den 24 mars 1871 angående vissa förändrade föreskrifter i avseende å beräkning av tid för klagan mot hovrätts utslag i brottmål;

16 § förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning;

förordningen den 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna;

förordningen den 6 oktober 1882 angående böter för svarandeparts uteblivande från underrätt;

lagen den 30 oktober 1885 angående lydelsen av judes edliga förpliktelse;

lagen den 10 juli 1899 angående påföljd i vissa fall av parts uteblivande i brottmål;

lagen den 13 juni 1902 om tolks anlitanande vid domstol;

lagen den 20 juni 1905 om särskild sammansättning av vissa rådstuvurätter vid behandling av handelsmål;

lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden;

lagen den 19 juni 1919 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad;

stadgan den 11 juni 1920 om måls handläggning i vissa fall av Kungl. Maj:ts högsta domstol i dess helhet;

lagen den 2 juni 1922 om tiden för företagande av rannsaking med häktad;

lagen den 22 februari 1924 angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål;

lagen den 23 mars 1928 om meddelande av rättegångsfullmakt genom telegram;

lagen den 13 maj 1932 om häradsnämnds tjänstgöring;

lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål;

lagen den 7 juni 1934 om bevisning genom sakkunnig;

lagen den 15 juni 1934 om handläggning inom stängda dörrar av mål om utpressning;

lagen den 8 mars 1935 med vissa bestämmelser om häradsting;

lagen samma dag om kungörande av häradsrätts sammanträden;

lagen den 29 maj 1936 om offentlighet vid förhör inför hovrätt;

lagen den 12 mars 1938 med vissa bestämmelser om doms avkunnande vid rådhusrätt; samt

lagen den 22 juni 1939 om särskilda rättsmedel;

tillika med, om ej annat nedan stadgas, alla de särskilda ännu gällande stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av eller tillägg till vad sålunda upphävda lagrum innehålla.

Såsom upphävda skola anses

kungl. brevet den 24 juli 1741 huru parter och sökande böra sina skrifter i rätterna underteckna;

kungl. brevet den 22 november 1749 angående rättegångens förkortande i de mål, som röra uppror och orolighet i riket;

kungl. brevet den 18 oktober 1750 om rättegångens förkortande i brottmål;

kungl. resolutionen på Stockholms stads konsistorii besvär den 7 augusti 1753;

kungl. brevet den 24 april 1754 angående vittnesförhör om sådant som blivit sagt mellan fyra ögon;

kungl. brevet den 12 mars 1756 angående advokater, som förleda någon till oskäligen rättegång;

kungl. resolutionen på städernas besvär den 19 januari 1757 § 18;

kungl. brevet den 1 februari 1758 angående fullmäktiges brukande vid tingen;

kungl. cirkuläret den 19 augusti 1761 att överrätternas domar hädanefters ej böra offentligen avkunnas;

kungl. brevet den 27 maj 1801 angående vissa oordningars förekommande i tjänsten av de under hovrätternas jurisdiktion lydande domare m. m.;

29, 33, 36, 38, 39 och 40 punkterna kungl. förklaringen den 23 mars 1807 över allmänna lagens stadganden i åtskilliga rum m. m.;

kungl. brevet den 29 juli 1812 angående häktads förvisning till annan domstol;

kungl. brevet den 12 februari 1824 angående härads och tingslags fördelning i vissa nämndemansdistrikt;

kungl. förklaringen den 8 september 1829 över kungl. brevet den 27 maj 1801 rörande rättigheten att föra andras talan;

kungl. cirkuläret den 7 januari 1830 att ej någon må till domarämbetets utövande förordnas, som icke fyllt tjugufem år;

kungörelsen den 16 december 1921 om tiden för översändande av rannsakningshandlingar i mål, som av underrätt blivit för fortsatt handläggning hänvisat till annan domstol; samt

kungörelsen den 30 april 1925 angående underrättelse i visst fall till part rörande av domstol meddelat uppskovsbeslut;

så ock, om ej annat nedan stadgas, vad i övrigt finnes i lag eller författning stridande mot nya rättegångsbalkens bestämmelser.

3 §.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya rättegångsbalken eller i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Föreskrift i äldre lag eller författning, att i fråga om klagan över domstols beslut skall gälla vad i allmänhet är stadgat angående besvär i brottmål, skall avse bestämmelserna i nya rättegångsbalken om fullföljd av talan mot dom och beslut i brottmål.

4 §.

Om särskilda domstolar och rättegången vid dessa gälle vad därom är stadgat.

Vad om rättegången i vissa mål vid allmän domstol är i lag eller författning särskilt stadgat vare gällande, även om det strider mot bestämmelse i nya rättegångsbalken.

5 §.

Stadgande i lag eller författning om allmän domstols behörighet att upptaga mål, som tidigare handlagts av förvaltningsmyndighet eller av särskild domstol, skall alltjämt gälla.

6 §.

Om behandling av ärenden, som domstol eller domare har att upptaga, gälle vad därom är stadgat.

7 §.

Vad i 12 kap. 3 § handelsbalken är föreskrivet om ed skall upphöra att gälla. Stadgandena om ed i 5 kap. 6 § och 7 kap. 7 § jordabalken samt 20 och 203 §§ sjölagen skola icke avse ed i rättegång.

8 §.

Stadgandena i 27 kap. byggningsbalken eller eljest i lag eller författning om särskild sammansättning av underdomstol i mål angående husesyn skola upphöra att gälla; om fullföljd av talan i sådant mål lände till efterrättelse vad angående tvistemål i allmänhet är föreskrivet.

9 §.

I förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall erhåller 19 § 29 punkten följande ändrade lydelse:

Rum där anhållen person förvaras skall uppfylla skäligen anspråk på sundhet och bekvämlighet. I övrigt skall beträffande den anhållnes behandling i tillämpliga delar gälla vad i 21—28 punkterna är stadgat med avseende å häktad, dock att vad där sägs om föreståndare för häkte i stället skall avse anhållningsmyndighet.

10 §.

Bestämmelse i kyrkolagen eller särskild lag eller författning om gudstjänst vid allmän domstol lände till efterrättelse.

11 §.

I stället för vad i 17 kap. 11 § äldre rättegångsbalken är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra, som gå rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende, skall gälla, att i mål angående allmänt åtal för brott, som vid uppdragets utförande förövats mot dem, rätten äger, då de ej föra talan som målsägande, efter omständigheterna pröva, om de må höras som vittnen.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om eljest i lag eller författning

är stadgat, att den, som förordnats att förrätta offentligt tjänsteärende, må vittna om det som vid ärendets utförande förekommit.

12 §.

Mål, vari stämning utfärdats eller rättegång eljest inletts före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag; dock gälla följande avvikelser:

1. I fråga om rättegången vid underrätt skola bestämmelserna i 1 och 5 kap., 9 kap. 5—9 §§, 11, 12, 15 och 16 kap., 17 kap. 1 och 14 §§, 18, 21, 24—29 kap., 30 kap. 1 och 12 §§, 31 samt 35—40 kap. nya rättegångsbalken, med iakttagande av vad nedan stadgas, i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Härvid skall vad i omförmälda kapitel är stadgat om huvudförhandling avse sådan förhandling vid rätten, som äger rum med tillämpning av äldre lag.

Då rådhusrätt enligt nya rättegångsbalken skall bestå av en lagfaren domare och nämnd, skall rådhusrätten i stället äga den sammansättning, som i nämnda balk är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling.

Den som enligt äldre lag förklarats jävig att vittna i målet må utan hinder därav höras som vittne. Har före nya rättegångsbalkens ikraftträdande edgång förelagts part, skall i fråga om parts ed äldre lag lända till efterrättelse; vad i nya rättegångsbalken är stadgat om parts hörande under sanningsförsäkran skall icke tillämpas i målet.

2. Angående fullföljd av talan mot underrätts dom eller beslut, som meddelats efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande, samt mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål så ock om rättegången i högre rätt i sådant mål skola, med iakttagande av vad nedan stadgas, bestämmelserna i nya rättegångsbalken tillämpas.

Mot dom, som enligt 12 kap. 3 § äldre rättegångsbalken meddelats mot utebliven svarande, må svaranden föra talan allenast genom sökande av återvinning; därom gälle vad i 44 kap. 9 och 10 §§ nya rättegångsbalken är stadgat. Angående uppehåll med handläggning av mål i anledning av att missnöje anmälts med beslut under rättegången skola bestämmelserna i nya rättegångsbalken tillämpas. I brottmål äge underställning ej rum.

Angående meddelande av underrättelse om vad part eller annan, som vill fullfölja talan, har att iakttaga skola bestämmelserna i nya rättegångsbalken lända till efterrättelse.

Vad i äldre lag är föreskrivet om skyldighet för den som fullföljer talan att vid fullföljdsinlagan foga underrättens utslag och övriga protokoll samt äventyret, om det försummas, skall fortfarande gälla; föreläggande att inkomma med felande handlingar skall meddelas av den rätt, till vilken talan skall fullföljas.

Bestämmelserna i nya rättegångsbalken om att ändring i lägre rätts dom i visst fall ej må ske med mindre bevis upptages ånyo skola ej äga tillämpning.

3. Har i samband med dom eller slutligt beslut, som meddelats före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, brottmål hänvisats till fortsatt handläggning vid annan rätt, skall talan mot domen eller beslutet fullföljas i samma ordning som är föreskriven för talan mot dom eller beslut, som sist meddelats. Sedan nya rättegångsbalken trätt i kraft, må sådan hänvisning ej ske.

4. Beträffande ansökan om resning eller om återställande av försutten tid eller besvär över domvilla, som inkommit efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall denna tillämpas, ehuru målet behandlats enligt äldre lag.

5. Mål, som efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning återupptages av den domstol, som först handlagt målet, skall behandlas enligt nya rättegångsbalken; vad nu sagts gälla ock mål angående återvinning, om stämning i återvinningsmålet utfärdats eller återvinning eljest sökts efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

13 §.

I fråga om rättegångsfullmakt, som givits före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall vad i äldre lag är föreskrivet angående fullmakts form och innehåll samt ombuds behörighet på grund av fullmakten fortfarande gälla.

14 §.

Har enligt 12 kap. 2 § äldre rättegångsbalken beslut meddelats i anledning av kärandens uteblivande från rätten, skall vad där sägs om tid för förnyad stämning i saken äga tillämpning, ehuru tiden utlöper efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

Skall för åtgärd, som någon eljest har att vidtaga, tid räknas från dag före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, gälla i fråga om längden av sådan tid äldre lag.

Är i lag eller författning stadgat, att åtgärd skall vidtagas sist å det ting, som först infaller sedan visst förhållande inträtt eller viss därifrån räknad tid förflutit, skall därmed, om ej annat är angivet, avses det allmänna ting, som då infaller; skall talan instämmas till visst ting, anses vad sålunda är föreskrivet fullgjort, om talan blivit väckt före tinget.

15 §.

Polisundersökning, som åklagare eller polismyndighet före nya rättegångsbalkens ikraftträdande hållit angående brott, må i mål angående allmänt åtal för brottet anses som förundersökning enligt 23 kap. nämnda balk.

16 §.

Har någon före nya rättegångsbalkens ikraftträdande häktats för brott, skall i fråga om häktningen och dess fortsatta bestånd äldre lag tillämpas intill dess målet efter nämnda tidpunkt första gången förekommer vid rätten; är, då nya rättegångsbalken träder i kraft, någon kvarhållen för brott,

skall han anses som anhållen enligt nya rättegångsbalken den dag, då kvarhållandet beslöts.

I fråga om verkan och det fortsatta beståndet av åtgärd, som med stöd av lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål vidtagits före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, skall äldre lag tillämpas.

17 §.

Angår fråga om egendoms förverkande till det allmänna eller annan sådan påföljd någon, som ej är tilltalad, skall talan därom föras mot honom. Om sådan talan gälle i tillämpliga delar vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående åtal för brott, vara icke kan följa svårare straff än böter.

Är i fall, som avses i första stycket, fråga om förverkande av egendom, som tagits i beslag, och är ägaren ej känd eller har han eller annan, mot vilken talan föres, icke känt hemvist inom riket eller kan eljest ej på sätt om stämning i brottmål är stadgat delgivning ske här i riket, äge rätten utfärda stämning å honom att å tid och ställe, som angivas i stämningen, komma tillstådes vid rätten för att svara i målet vid påföljd, att egendomen eljest må förklaras förverkad. Stämningen skall kungöras på sätt i 33 kap. 12 § nya rättegångsbalken sägs; uppgår värdet av beslagtagen egendom uppenbart ej till etthundra kronor, erfordras ej att meddelande införes i tidning. Uteblir svaranden, skall egendomen förklaras förverkad, om ej av omständigheterna framgår, att talan därom är ogrundad.

Hava i lag eller författning meddelats avvikande bestämmelser, vare de gällande.

18 §.

I fråga om talan, som föres särskilt angående utdömande av förelagt vite, äge vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående åtal för brott, vara icke kan följa svårare straff än böter, motsvarande tillämpning.

19 §.

Har någon genom dom, som må verkställas, ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i fångvårdsanstalt eller allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan på verkställighet tagen i förvar, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om ej annat är stadgat, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inledes förfarande, som avser förening av straff, ådömande av skyddsåtgärd i stället för straff eller åtgärd med avseende å villkorlig dom eller vad eljest tidigare ådömts honom för brottet; är han intagen i anstalt, som sägs i första stycket, eller tagen i förvar, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömd, skall arvode och ersättning till försvararen alltid gäldas av statsverket.

20 §.

Föres på grund av stadgande i lag eller författning i mål, som ej angår allmänt åtal, talan å det allmännas vägnar av allmän åklagare eller annan myndighet och avser ej talan tillvaratagande av kronans eller annans enskilda rätt, skola, om ej särskild föreskrift därom är meddelad, beträffande rättegångskostnad och ordningen för målets fullföljd i högre rätt bestämmelserna i nya rättegångsbalken angående allmänt åtal äga motsvarande tillämpning; i stället för vad i nya rättegångsbalken är stadgat om föreläggande för part och parts utevaro i tvistemål skall beträffande den, som för talan å det allmännas vägnar, gälla vad om åklagare är föreskrivet.

21 §.

Vad i nya rättegångsbalken är stadgat om fullföljd av talan till hovrätt och högsta domstolen samt rättegången därstädes i mål, som väckts vid underrätt, skall, om ej särskild föreskrift därom är meddelad, äga motsvarande tillämpning i fråga om fullföljd i högre rätt av mål, som upptagits av annan världslig domstol eller myndighet och enligt lag eller författning må fullföljas i hovrätt; dock skall talan föras genom besvär.

22 §.

Bestämmelserna i nya rättegångsbalken om fullföljd av talan mot underrätts beslut i rättegång skola äga motsvarande tillämpning beträffande talan mot underrätts beslut i fråga, som avses i 4 kap. 5, 7 eller 8 § eller 33 kap. 24 § nämnda balk. Mot hovrättens beslut må talan ej föras.

23 §.

Vad i nya rättegångsbalken är stadgat om lydelsen av ed och eds utbyte mot försäkran på heder och samvete äge motsvarande tillämpning i andra fall, då enligt lag eller författning ed skall avläggas inför domstol eller annan myndighet.

Ed eller försäkran, som avlagts enligt äldre lag, vare alltjämt bindande.

24 §.

Är i lag eller författning föreskrivet, att vid offentlig förrättning vittne skall närvara, bör trovärdig person anlitas.

Skall enligt lag eller författning för besiktning, uppskattning eller annan sådan uppgift ojävig person anlitas och är ej särskild föreskrift därom meddelad, må därtill ej tagas någon, mot vilken förekommer jäv, som gäller mot domare.

Åberopas den, vilken anlitas som vittne enligt första stycket eller för uppgift, som sägs i andra stycket, till vittne eller sakkunnig i rättegång, gälle vad om sådant bevis är stadgat.

25 §.

Den domsrätt, som i stad tillkommer polisdomstol, skall övergå å stadens rådhusrätt. Mål, som före nya rättegångsbalkens ikraftträdande väckts vid polisdomstol, skall dock där slutbehandlas.

26 §.

Rådhusrätt, i vilken icke finnas förutom borgmästaren minst två ledamöter, som skola vara lagfarna, må utan hinder därav bibehållas i sin hittillsvarande sammansättning, till dess Konungen annat förordnar. Om ledamot, som ej är lagfaren, gälle vad om lagfaren ledamot är stadgat; dock må allenast lagfaren ledamot vara ordförande i rätten eller handlägga fråga, i vilken enligt 1 kap. 11 § nya rättegångsbalken rådhusrätt är domför med en lagfaren domare.

Angående tillsättning av ledamot, som icke skall vara lagfaren, lände till efterrättelse vad hittills varit gällande, om ej Konungen annat förordnar.

27 §.

Utän hinder av vad i 21 kap. 5 § nya rättegångsbalken är föreskrivet därom, att den som förordnas till offentlig försvarare skall vara advokat, må vid de domstolar Konungen bestämmer tillsvldare och till dess Konungen annat förordnar till sådan försvarare utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

28 §.

Utän hinder av nya rättegångsbalken eller vad i denna lag förordnats skola alltjämt anses som gällande

lagen den 19 november 1886 angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada, med iakttagande av att svaranden har att framställa yrkande, varom i 1 § nämnda lag sägs, inom tid, som i 34 kap. 2 § nya rättegångsbalken stadgas;

2 och 3 §§ lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken;

lagen den 3 februari 1911 angående viss lättnad för utländsk konsul i fråga om vittnesmåls avläggande;

kungl. cirkuläret den 24 augusti 1915 till samtliga underdomstolar och överexekutorer i riket angående utredning i vissa fall om värdet av tvisteföremål;

lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid; samt vad i särskild lag eller författning är stadgat därom, att åtal för ämbetsbrott skall väckas i hovrätt eller viss hovrätt eller högsta domstolen.

29 §.

Konungen meddelar de ytterligare bestämmelser som erfordras för övergången till nya rättegångsbalken.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 november 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, ERICSSON, MOSSBERG.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, hemställer att lagrådets utlåtande måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet genom utdrag av protokollet inhämtas över det av processlagberedningen i betänkande den 17 mars 1944 (SOU 1944: 9 och 10) framlagda förslaget till *lag om införande av nya rättegångsbalken* samt framhåller därvid, att såsom utgångspunkt för lagrådets granskning torde böra gälla, att nämnda balk — i stället för den 1 januari 1947 som angivits i förslaget — skall träda i kraft den 1 januari 1948.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 29 mars 1946.

N ä r v a r a n d e:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 7 november 1945 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 2 november 1945, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om införande av nya rättegångsbalken*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Erik Söderlund.

Förslaget föranledde följande yttranden.

1 §.

Lagrådet:

I nya RB förutsattes, att Kungl. Maj:t skall i vissa hänseenden meddela särskilda bestämmelser rörande domstolarna och deras organisation samt andra med den nya rättegångsordningen sammanhängande frågor. Av praktiska skäl är det angeläget, att dessa bestämmelser utfärdas redan före ikraftträdandet av nya RB, och föreskrift härom har upptagits i 29 §. Enligt sistnämnda paragraf äger Kungl. Maj:t meddela de närmare bestämmelser, som eljest erfordras för övergången till nya RB. Erinran om att föreskrifter i avseende å övergångstiden må meddelas redan före nya RB:s ikraftträdande har införts såsom andra stycke i förevarande paragraf.

Med hänsyn till sambandet mellan huvudregeln i förevarande paragrafs första stycke och innehållet i 29 § skulle det vara till fördel, om till huvudregeln fogades tillägg, som angåve, att Konungens förordnande, varom i nya RB och denna lag är för vissa fall stadgat, må meddelas före den dag, då nya RB träder i kraft. I anslutning härtill bör den i huvudregeln ingående hänvisningen till 2—28 §§ utgå ur lagtexten.

Vidtages denna jämkning, kan förevarande paragrafs andra stycke undvaras, varjämte 29 § kan inskränkas till föreskrift om att Konungen meddelar de ytterligare bestämmelser, som erfordras för övergången till nya RB.

2 §.

Lagrådet:

Bland de lagrum, som genom denna paragraf upphävas, har intagits 12 kap. 3 § HB i 1734 års lag. Anledningen är, att sistnämnda paragraf, som huvudsakligen meddelar föreskrifter om bevisskyldigheten vid vissa tvister rörande deponerat gods, stadgar, att part under där angivna omständigheter äger fullgöra sin bevisskyldighet genom ed. Såsom processlagberedningen funnit, torde skäl saknas att i mål, varom här är fråga, bibehålla parts ed såsom bevismedel. Emellertid kan det ifrågasättas, huruvida det är påkallat att helt upphäva omförmälda paragraf. Densamma innehåller i sin första punkt en civilrättslig regel, som bör gälla oavsett föreskrifterna om bevisningen. Och de meddelade bestämmelserna om bevisbördans fördelning torde, även om de vid sin tillkomst betingats av att edgång alltid stod parten till buds, vara i princip riktiga och böra beaktas jämväl efter en reform av bevisningen. Visserligen har i en rättegångsordning, som bygger på fri bevisprövning, frågan om bevisbördans fördelning icke samma vikt som i ett system med legal bevisteori, men den är likväl alltjämt av ej ringa betydelse. Med hänsyn till det anförda synes det riktigare att stadga allenast, att vad i 12 kap. 3 § HB är föreskrivet om ed icke skall gälla. Denna bestämmelse torde lämpligen böra erhålla plats i 7 § av förslaget.

I förordningen den 20 november 1845 angående gemensamma rannsakingshäkten och tingsställen för särskilda häradar föreskrives, att utan hinder av domsagornas indelning må, efter ty som Konungen därom förordnar, särskilda härad ha gemensamt häkte så ock i närheten av häktet gemensamt tingsstad för rannsaking i brottmål, där häktad person tilltalas för gärning, som han begått inom något av de härad, för vilka häktet är gemensamt. Tilllika stadgas, att rannsaking i sådant mål skall tillhöra den häradsrätt, inom vars domvärjo den åtalade gärningen blivit begången; dock må nämnd tagas även från annat av de till samma domsaga hörande härad, för vilka häktet är gemensamt. De i nämnda författning upptagna bestämmelserna om gemensamt häkte ha ersatts av föreskrifterna i 1 kap. 16 § nya RB. I stället för vad i författningen stadgas om den domstol, som har att företaga rannsaking, skola nya RB:s forumregler tillämpas. Stadgandet att nämnd må tagas från annat tingslag än det, vid vars häradsrätt brottet skall åtalas, strider mot de i nya RB givna reglerna. Då tvekan kan råda, huruvida förordningen i denna del fortfarande skall gälla, synes det lämpligt, att förordningen i sin helhet uttryckligen sättes ur kraft.

Genom kungl. brevet den 18 oktober 1750 om rättegångens förkortande i brottmål äro föreskrifter meddelade om skyldighet för kronobetjante, som vid häradsrätt föra talan i brottmål, att i förväg inskaffa viss utredning och till tinget inkalla de personer, som skola höras. Dessa föreskrifter ha i huvudsak ersatts genom de i nya RB givna bestämmelserna om förundersökning och kallelser till huvudförhandling i brottmål. I den mån nämnda kungl. brev kan anses därutöver innehålla några regler, som alltjämt skola gälla, böra dessa upptagas i de administrativa föreskrifter, som komma att meddelas rö-

rande undersökningsledare och åklagare. Det synes därför lämpligt att bland de författningar, som enligt förevarande paragraf skola anses upphävida, nämna även omförmälda kungl. brev.

Till de författningar, som skola anses upphävida, ha i denna paragraf hänförs även kungörelsen den 29 juni 1773 angående dem, som med besvär och andra skrifers författande förleda enfaldiga till oskäligen rättegångar och obilliga ansökningar, samt kungörelsen den 1 oktober 1812 om ett noga iakttagande av vad lag och författningar påbjuda vid besvärsskrifters och ansökningars inlämnande. Däremot har kungörelsen den 19 maj 1845 att fullmakt ej erfordras för ingivande av besvär- eller ansökningsskrift, som är av sakägaren egenhändigt underskriven, ansetts böra fortfarande gälla. Såsom skäl härför har beredningen anfört, att de i sistnämnda kungörelse meddelade bestämmelserna alltjämt äro av stor betydelse i fråga om skrifers ingivande annorledes än i rättegång. Det synes emellertid oegentligt att bibehålla allenast 1845 års kungörelse, vilken är en förklaring till 1812 års kungörelse. Vidare är att märka, att i sistnämnda författning återopas kungörelsen av år 1773. Samtliga omförmälda kungörelser avse jämväl ingivande av besvärsskrifter och ansökningar till administrativa myndigheter. Med hänsyn till det anförda torde nämnda författningar böra fortfarande gälla. På grund av bestämmelserna i nya RB och i de författningar, som hänvisa till sagda balk, komma kungörelserna att sakna betydelse beträffande skrifter, som skola ingivas till domstolar eller domare.

Enligt förevarande paragraf skall kungl. brevet den 27 maj 1801 angående vissa oordningars förekommande i tjänsten av de under hovrätternas jurisdiktion lydande domare m. m. anses upphävt. Detsamma synes böra gälla kungl. förklaringen den 8 september 1829 över nämnda kungl. brev rörande rättigheten att föra andras talan.

3 §.

Lagrådet:

Genom denna paragraf, som motsvarar vad i allmänhet plägar stadgas beträffande övergången till ny lagstiftning, undvikes ändring i åtskilliga författningar, vilka genom hänvisning eller eljest avse lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya RB. Såsom exempel på ett stadgande, som ej innehåller omedelbar hänvisning till sådant lagrum men det oaktat giver vid handen, att viss bestämmelse i nya RB skall tillämpas, nämner beredningen 24 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura. Enligt sagda paragraf, som upptager processuella föreskrifter, skall i fråga om klagan över beslut i mål, som där avses, gälla vad i allmänhet är stadgat angående besvär i brottmål. Såsom beredningen framhållit, åsyftas här de i äldre RB meddelade allmänna bestämmelserna om fullföljd i brottmål, och med stöd av den i förevarande paragraf givna regeln böra nya RB:s föreskrifter om sådan fullföljd i stället vinna tillämpning. Enligt nya RB skall emellertid talan i brottmål i allmänhet fullföljas genom vad, under det att besvärsförfarandet skall tillämpas beträffande avgöranden av processuell

natur. Det i 1887 års lag använda uttryckssättet kan därför tänkas föranleda det missförståndet, att rättsmedlet vid klagan över avgöranden uti ifrågavarande mål städse vore besvär i nya RB:s mening. Till förebyggande härav skulle ändring kunna ske i 24 § samma lag. Emellertid äro likartade bestämmelser meddelade även på andra håll, såsom i § 26 ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 samt i 25 § förordningen den 28 maj 1918 angående handel med vissa begagnade föremål m. m. och 13 § förordningen samma dag angående idkande av pantlånerörelse. En enklare lösning än att vidtaga ändring i samtliga dessa författningar synes vara att i förevarande paragraf lämna en allmän föreskrift av innehåll, att om enligt lag eller författning i fråga om klagan över domstols beslut skall gälla vad i allmänhet är stadgat angående besvär i brottmål, nya RB:s bestämmelser om fullföljd i brottmål skola äga tillämpning.

5 §.

Lagrådet:

Stadgande i lag eller författning om allmän domstols behörighet att upp- taga mål, som tidigare handlagts av förvaltningsmyndighet eller av särskild domstol, skall enligt denna paragraf alltjämt gälla. Den föreslagna bestämmelsen åsyftar sådana författningar, varigenom handläggning av vissa mål överflyttats från förvaltningsmyndigheter eller särskilda domstolar till de allmänna domstolarna. Emellertid torde det vara tydligt, att nya RB:s ikraftträdande icke medför någon ändring i vad sålunda föreskrivits; nya RB kan icke anses rubba det läge, som uppstått sedan förvaltningsmyndigheter eller särskilda domstolar icke längre utöva dem förut tillagd behörighet. Ifrågavarande bestämmelse är därför knappast behöfelig. Skall någon föreskrift lämnas i ämnet, synes den lämpligen kunna införas bland de under 28 § uppräknade stadganden, vilka alltjämt skola anses vara gällande utan hinder av nya RB eller vad i förevarande lag förordnats. Därvid bör föreskriften formuleras så, att den bättre återgiver det verkliga förhållandet, d. v. s. att genom nya RB icke upphäves stadgande i lag eller författning, varigenom handläggning av vissa mål överflyttats från förvaltningsmyndighet eller särskild domstol till allmän domstol.

7 §.

Lagrådet:

Enligt föreskrift i brandlagen den 15 juli 1944 har 24 kap. BB upphört att gälla. Den i förevarande paragraf gjorda inskränkningen beträffande tillämpningen av 2 § i nämnda kapitel bör därför utgå.

I förevarande paragraf har vidare föreskrivits bland annat, att vad i 20 § sjölagen är stadgat om ed icke skall avse ed i rättegång. Jämväl i 203 § sjölagen finnes emellertid stadgande om ed, som kan ifrågakomma såväl i som utom rättegång. Av enahanda skäl, som åberopats till stöd för den föreslagna begränsningen beträffande ed enligt 20 § sjölagen, synes böra föreskrivas, att stadgandet i 203 § samma lag icke skall avse ed i rättegång.

Godkännes vad lagrådet vid 2 § anført rörande 12 kap. 3 § HB, bör i detta sammanhang upptagas bestämmelse, att vad i sistnämnda lagrum är föreskrivet om ed skall upphöra att gälla.

11 §.

Regeringsrådet *Kellberg* samt justitieråden *Ekberg* och *Santesson*:

I 17 kap. 11 § äldre RB stadgas — med avvikelse från vissa av de i 7 § samma kapitel meddelade bestämmelserna om vittnesjäv — att vakter och de, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det, som dem i ty fall händer, så ock om det de uträttat, där ej andra vittnen äro till. Enligt föreskrifter i särskilda författningar skall sistnämnda stadgande gälla även åtskilliga andra personer i utövning av offentligt tjänsteuppdrag, såsom fångvaktare, kronolotsar och tulltjänstemän.

Med införandet i nya RB av principen om fri bevisprövning ha de gamla vittnesjäven försvunnit. Emellertid innehåller denna balk i 36 kap. 1 § förbud för målsägande i brottmål att vittna, vilket gäller även för det fall att han ej för talan i målet. I förevarande paragraf föreslås nu det undantaget från nämnda förbud, att i stället för vad i äldre RB eller särskild lag eller författning är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra, som förrätta offentligt tjänsteärende, skall om deras hörande som vittne gälla, att hinder mot vittnesmål ej må grundas å gärning, som i eller för ärendets utförande förövats mot dem, med mindre de föra talan som målsägande.

Frågan, huruvida den, som intager ställning av målsägande i ett brottmål, må tillåtas att vittna i målet, har ingående övervägts under förarbetena till nya RB. Processkommissionen intog den ståndpunkten, att målsägande ej borde få höras såsom vittne. Denna regel skulle tillämpas, även om han ej förde talan i målet eller han av sagt sig rätt till talan. Enligt kommissionens mening förelåg ingen anledning att behålla undantagsbestämmelsen i 17 kap. 11 § äldre RB. Även de s. k. polisvittnena borde, då de vore målsägande, höras i samma ordning som andra målsägande. Processlagberedningen anslöt sig till kommissionens förslag i detta ämne. Beredningen erinrade bland annat, att målsäganden framstode som den tilltalades naturliga motpart och att, då man icke ville, att den tilltalade skulle höras såsom vittne, det vore oegentligt att låta målsäganden avlägga vittnesmål. Därest man tillåte honom att avgiva sin berättelse under den garanti för trovärdighet, som följer med vittnesmålet, skulle han i förhållande till den tilltalade få en alltför gynnad ställning. Vid lagrådets granskning av beredningens förslag rådde enighet om att målsägande i allmänhet ej borde höras på ed ävensom att denna regel ej borde gälla utan undantag. Däremot uttalades olika meningar angående omfattningen av de undantag, som borde göras. I de avgivna yttrandena bragtes stadgandet i 17 kap. 11 § äldre RB i erinran. Föredragande departementschefen biträdde beredningens förslag i ämnet.

Den ståndpunkt, som sålunda i nya RB intagits till frågan om målsägandes hörande på vittnesed, synes välgrundad. Till stöd för det nu föreslagna

undantaget från regeln i 36 kap. 1 § sagda balk har beredningen huvudsakligen åberopat det förhållandet, att den, som förövar brott mot vakt eller annan, som förrättar offentligt tjänsteärende, i vissa fall kunde komma i åtnjutande av en oberättigad processuell förmån samt därigenom avsiktligt minska rättsskipningens effektivitet, varjämte beredningen framhållit, att behovet av den i 17 kap. 11 § äldre RB upptagna bestämmelsen kunde anses bestyrkt genom senare lagstiftning. Häremot må emellertid erinras, att de stadganden, som beredningen torde åsyfta, samtliga tillkommit före antagandet av nya RB och alltså vid dennas tillkomst icke kunnat lämnas obeaktade. Att märka är vidare, att dessa föreskrifter tydligen förestavats av den äldre rättegångsordningens legala bevisregler. Efter införandet av fri bevisprövning synas särskilda undantagsbestämmelser i detta ämne få en mycket ringa betydelse. Väckes åtal enligt den nya rättegångsordningen för gärning, som innefattar våldförande eller annat förfördelande av polisman eller annan tjänsteman, varom här är fråga, under hans tjänsteutövning, föreligger intet hinder, att denne höres såsom målsägande i målet, och rätten äger full frihet att tillmäta hans utsaga det bevisvärde, som den förtjänar. För övrigt torde det vara ytterst sällsynt, att sådan gärning förövas i syfte att förhindra tjänstemannens hörande som vittne. Tillräckliga skäl att i förevarande sammanhang för nu avsedda fall lagfästa en undantagsbestämmelse, som vid tillkomsten av nya RB ansågs icke böra införas, synas därför icke föreligga. Mot genomförandet av en sådan bestämmelse talar ytterligare, att den däri avsedda kategorien av målsägande skulle till synes få en privilegierad ställning i processordningen framför andra, som kunna vara lika trovärdiga, samt att målsägandes hörande som vittne skulle stå i mindre god överensstämmelse med föreskriften i 46 kap. 6 § nya RB, enligt vilket stadgande målsägande, även om han ej uppträder som part, med rättens tillstånd äger ställa frågor till den tilltalade. Därjämte kan det, såsom beredningen tidigare antytt, befaras, att eftersom det ej tillåtes den tilltalade att med ed eller sanningsförsäkran bekräfta sin berättelse om händelseförloppet, ett sådant undantagsstadgande som det föreslagna skulle av såväl den tilltalade som gemene man uppfattas som ett obehörigt gynnande av den, som — ändå att han ej för talan i målet — framstår såsom den tilltalades egentliga motpart. På nu angivna grunder avstyrkes förslaget i denna del. Skulle, sedan nya RB någon tid varit i tillämpning, erfarenheten giva vid handen, att här ifrågavarande personer böra höras under edsansvar, kunna erforderliga bestämmelser i ämnet inarbetas i 36 kap. nya RB. Härigenom skulle dessa erhålla en lämpligare plats än den nu föreslagna. Det kan antagas, att även i andra hänseenden jämkningar i nya RB:s bestämmelser komma att påkallas.

Vad nu anmärkts bör beaktas vid den fortsatta behandlingen av 59 § i det av beredningen framlagda förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

För den händelse paragrafen bibehålles, torde dess avfattning böra jäm-

kas. Paragrafen kan lämpligen inledas med en föreskrift, som till innehållet motsvarar 17 kap. 11 § äldre RB. Såsom andra stycke bör därefter följa en bestämmelse om motsvarande tillämpning, där eljest i lag eller författning är stadgat, att den, som förordnats att förrätta offentligt tjänsteärende, må vittna om det som vid ärendets utförande förekommit.

Justitierådet Guldberg:

Med hänsyn till innebörden av det föreslagna stadgandet hade det varit naturligt, om förslaget tagit formen av tillägg till de allmänna bevisreglerna i nya RB. Av förarbetena till processreformen framgår emellertid, att frågan tidigare varit föremål för prövning och att efter ingående överväganden någon mot äldre lag svarande föreskrift icke införlivats med den nya processordningen. Att frågan upptagits på nytt med påföljd att ett stadgande i ämnet återfinnes i förslaget till promulgationslag får uppenbarligen tillskrivas den omständigheten, att de skäl, som tala för den i gällande rätt intagna ståndpunkten, befunnits mera vägende än tidigare förmenats. Av beredningen har framhållits, att tillämpningen av nya RB:s bevisregler i vissa fall kan för den, som förövar brott mot befattningshavare i utövning av offentligt tjänsteuppdrag, medföra en oberättigad processuell förmån samt att rättsskipningens effektivitet därigenom kan komma att minskas. Vad sålunda och i övrigt anförts till stöd för att sådana befattningshavare, som här avses, skola kunna redogöra för sina tjänsteuppdrag under edsansvar är onekligen värt beaktande. Oavsett den fria bevisprövningen torde det fortfarande bli så, att åt edfästa utsagor tillmättes större betydelse än åt andra uttalanden, även om dessa härröra från trovärdiga personer. Å andra sidan skola de skäl, som tala mot att meddela en särskild bevisregel av det föreslagna innehållet, ingalunda förringas. Det må dock erinras, att det undantag, som ett sådant stadgande skulle utgöra i förhållande till de allmänna bevisreglerna i nya RB, i verkligheten icke är så stort som det vid första påseende kan synas vara. Med hänsyn till att polisman eller liknande befattningshavare innehar tjänsteställning är han icke att jämställa med målsägande i allmänhet; han har i regel icke sådant intresse i saken, att lämpligheten av hans hörande såsom vittne behöver ifrågasättas på sätt som eljest kan vara påkallat i fråga om målsägande.

Förrän erfarenhet vunnits av det nya processförfarandet är det knappast möjligt att rätt bedöma betydelsen av de å ömse sidor åberopade synpunkterna. Ej minst av denna grund anser jag mig icke böra avstyrka beredningens nu framlagda förslag. Genom bifall till förslaget blir frågan på lämpligaste sätt underkastad den fortsatta prövning, som är erforderlig. Försiktigheten bjuder nämligen att icke utan vidare öffra de fördelar, som den nuvarande ordningen medför. Ett uppskov med det slutliga avgörandet skulle även möjliggöra en behöflig utredning angående de olika befattningshavare, som böra inbegripas under ett stadgande av ifrågavarande slag, om det skall slutgiltigt insättas i det nya systemet. Det är för övrigt icke uteslutet, att någon tids erfarenhet av de nya processreglerna kan skänka ny belysning

åt hela problemet om målsägandens ställning i rättegången och föranleda även andra modifikationer än de nu berörda.

Med denna uppfattning saknar jag anledning att göra anmärkning mot den i systematiskt avseende mindre lämpliga placering, som stadgandet skulle få enligt förslaget. Därest det visar sig, att olägenheterna överväga fördelarna eller att stadgandet ändock kan undvaras, bör det utgå. Skulle det åter fylla en uppgift, måste beaktas, att bestämmelserna ha sin rätta plats i själva rättegångsbalken och lämpligen böra överflyttas dit i samband med någon blivande översyn av de nya processreglerna.

Vad angår utformningen av det föreslagna stadgandet skulle det vara till fördel, om paragrafen avfattades på sätt förordats i det av lagrådets övriga ledamöter avgivna yttrandet.

12 §.

Regeringsrådet *Kellberg* samt justitieråden *Ekberg* och *Santesson*:

Genom denna paragraf regleras förhållandet mellan gammal och ny lag, såvitt angår handläggningen av de mål, som anhängiggjorts före nya RB:s ikraftträdande men vid nämnda tidpunkt ännu icke blivit slutligt avgjorda. Vid en dylik reglering är det av vikt, att föreskrifterna bli så enkla som möjligt. Särskilt för domaren, som har att under handläggningen fatta beslut i processuella frågor, är det en allvarlig olägenhet, om beträffande övergångsmålen skall tillämpas en svåröverskådlig blandning av gamla och nya rättsregler. Eftersträvas bör även, att de nya bestämmelserna snarast möjligt bringas i tillämpning, så mycket mera som dessa bestämmelser skola gälla i alla nytillkomna mål.

Det kan ifrågasättas, huruvida angivna önskemål blivit i erforderlig mån tillgodosedda genom bestämmelserna i förevarande paragraf. I denna uppställes såsom huvudregel, att mål, vari rättegång inletts före nya RB:s ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag. Från denna regel göras emellertid betydelsefulla undantag. Sålunda skola bland annat beträffande överrättsförfarandet nya RB:s regler tillämpas, därest underrättens dom eller beslut i målet meddelats efter nya RB:s ikraftträdande. Och även beträffande handläggningen vid underrätt skola i åtskilliga hänseenden de nya bestämmelserna gälla. Emellertid skola icke sistnämnda bestämmelser oförändrade tillämpas utan på en del punkter göras avvikelser, innebärande att äldre rätt skall lända till efterrättelse. Den sålunda valda lösningen har medfört, att reglerna blivit ganska invecklade och kunna komma att föranleda svårigheter i tillämpningen. Härtill bidrager, att stadgandena i förevarande paragraf i vissa hänseenden modifieras genom föreskrifterna i 13—16 §§. En omständighet, som kan föranleda missförstånd, är jämväl, att bland de lagrum i nya RB, som enligt första punkten skola tillämpas vid underrätt, icke nämnas åtskilliga bestämmelser, ehuru de, såsom beredningen framhållit, böra gälla även såvitt angår övergångsmålen. Detta är fallet med delar av 4 kap., hela 5 kap., delar av 7 kap., hela 8 kap. ävensom 17 kap. 15 §. Det kan visserligen sägas, att nämnda bestämmelser, eftersom de icke avse handläggningen av

ett visst mål, skola lända till efterrättelse oberoende av tidpunkten för rättegångs anhängiggörande, men detsamma gäller beträffande 1 kap., och i fråga om detta kapitel har föreskrivits, att det skall tillämpas även å nu ifrågavarande mål. Ej heller torde i förslaget de nya bestämmelserna ha gjorts tillämpliga i den utsträckning, som varit möjlig. Sålunda synas hela 4 kap., 13 kap. samt 30 kap. 13 § utan olägenhet kunna gälla även beträffande övergångsmålen.

Med hänsyn till vad nu anförts bör undersökas, huruvida icke en lämpligare ordning kan vinnas genom att i princip den nya rättegångsordningen göres tillämplig å redan anhängiga mål. Därvid bör i denna paragraf angivas allenast i vilka hänseenden äldre lag skall lända till efterrättelse. Beaktas vad ovan anförts, behöva endast jämförelsevis få undantag från huvudregeln göras, och bestämmelserna komma därigenom att vinna i enkelhet. Ett ytterligare stöd för den sålunda föreslagna ordningen är att, sedan beredningen framlagt sitt förslag, frågan om övergång till den nya rättegångsordningen kommit i ett annat läge. Genom åtgärder, som vidtagits främst med stöd av kungl. cirkuläret den 13 oktober 1944 till rikets allmänna underrätter och åklagare angående anpassning av det processuella förfarandet vid underrätterna efter principerna i nya RB, har nämligen rättegången vid underrätt i vissa hänseenden bringats i överensstämmelse med det nya förfarandet. Härigenom har övergången till den nya ordningen förberetts, och det kan antagas, att flertalet av de nya bestämmelserna skola kunna utan svårighet tillämpas å övergångsmålen.

Omarbetas förslaget på sätt nu antytt, bör förevarande paragraf kunna erhålla i huvudsak följande innehåll: Beträffande mål, i vilka stämning utfärdats eller rättegång eljest inletts före nya RB:s ikraftträdande, skola följande särskilda föreskrifter gälla. Under 1 föreskrives, att i fråga om rättegången vid underrätt bestämmelserna i 6, 10 och 14 kap., 17 kap. 2—13 §§, 19, 20, 22 och 23 kap., 30 kap. 2—11 §§, 32—34 samt 42—47 kap. icke skola äga tillämpning, utan att i de ämnen, som i nämnda lagrum avses, äldre lag skall gälla. Beträffande rättegången vid underrätt skall tillika iakttagas, att där i sådant lagrum i nya RB, som är tillämpligt å målet, förekommer stadgande om huvudförhandling, därmed skall avses sådan förhandling vid rätten, som äger rum med tillämpning av äldre lag, att i de fall, då rådhusrätt enligt nya RB skall bestå av en lagfaren domare och nämnd, rådhusrätten i stället skall äga den sammansättning, som i sagda balk är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling, att den, som enligt äldre lag förklarats jävig att vittna i målet, må utan hinder därav höras som vittne, att därest edgång förelagts part, i fråga om eden äldre lag skall lända till efterrättelse och vad i nya RB är stadgat om parts hörande under sanningsförsäkran icke skall tillämpas i målet, att underställning icke skall ske, samt att angående meddelande av underrättelse om vad part eller annan, som vill fullfölja talan mot dom eller beslut, har att iakttaga bestämmelserna i nya RB skola lända till efterrättelse. Under 2 upptages bestämmelse, att angående fullföljd av talan mot underrätts dom eller beslut, som meddelats före nya RB:s ikraft-

trädande, samt mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål så ock om rättegången i högre rätt i sådant mål äldre lag skall gälla. Dock skall iakttagas, att därest i samband med dom eller slutligt beslut, som meddelats före nämnda tidpunkt, mål hänvisats till fortsatt handläggning vid annan rätt, talan mot domen eller beslutet skall fullföljas i samma ordning som är föreskriven för talan mot dom eller beslut, som sist meddelats. Sedan nya RB trätt i kraft, må sådan hänvisning ej ske. Under 3 bör stadgas, att i fråga om fullföljd av talan mot underrätts dom eller beslut, som meddelats efter nya RB:s ikraftträdande, samt mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål skall iakttagas, att mot dom, som enligt 12 kap. 3 § äldre RB meddelats mot utebliven svarande, denne må föra talan allenast genom att söka återvinning, att vad i äldre lag är föreskrivet beträffande skyldighet för den, som fullföljer talan, att vid fullföljdsinlagan foga underrättens utslag och övriga protokoll samt äventyret, om det försummas, fortfarande skall gälla, varvid föreläggande att inkomma med felande handlingar skall meddelas av den rätt, till vilken talan skall fullföljas, samt att vad i nya RB är stadgat om att ändring i lägre rätts dom ej må ske, med mindre bevis upptages ånyo, icke skall äga tillämpning. Under 4 bör intagas stadgande, att i fråga om rättegången i mål, som upptagits av hovrätt eller högsta domstolen såsom första domstol, och om fullföljd av talan mot hovrätts dom eller beslut i mål, som hovrätten sålunda upptagit, äldre lag skall gälla. Slutligen bör under 5 föreskrivas, att vad under 1, 3 och 4 är stadgat icke skall gälla mål, som efter nya RB:s ikraftträdande på grund av återförvisning eller av annan sådan anledning återupptages av den domstol, som först handlagt målet.

Bibehålles den i förslaget valda uppställningen av förevarande paragraf oförändrad, torde vissa jämkningar i texten vara påkallade. Enligt stadgandet i första stycket under 1 i förslaget skall 9 kap. nya RB gälla även beträffande övergångsmålen. En uttrycklig föreskrift härom kan emellertid lätt föranleda den missuppfattningen, att 1 § nämnda kapitel skulle bli tillämplig även å handling, som begåtts före nya RB:s ikraftträdande. Stadgandet i 2 § saknar betydelse i detta sammanhang, och tillräcklig anledning synes ej föreligga att medtaga 3 eller 4 §. Hänvisningen till 9 kap. torde därför böra avse endast 5—9 §§. I andra stycket under 1 stadgas i första punkten, att förhandling, som enligt äldre lag skall äga rum inför underrätten, anses som huvudförhandling; beträffande handläggning, som enligt bestämmelse i de förut uppräknade kapitlen må ske utom huvudförhandling, skall dock gälla vad därom är i samma kapitel stadgat. De valda ordalagen kunna ingiva den oriktiga föreställningen, att sådan förhandling, som enligt stadgandet skall anses som huvudförhandling, i alla avseenden skall vara underkastad de nya reglerna. Detta missförstånd skulle undvikas, därest i stället föreskreves, att vad i omförmälda kapitel är stadgat om huvudförhandling skall avse sådan förhandling vid rätten, som skall äga rum med tillämpning av äldre lag. Undantag för sådan handläggning, som må ske utom huvudförhandling, blir därigenom onödigt. Bland de bestämmelser, som komplettera huvudstadgandet under 2, har upptagits

föreskrift för det fall, att i samband med dom eller slutligt beslut, som meddelats före nya RB:s ikraftträdande, brottmål hänvisats till fortsatt handläggning vid annan rätt. I dylikt fall skall enligt förslaget talan mot domen eller beslutet fullföljas i samma ordning som är föreskriven för talan mot dom eller beslut, som sist meddelats; härtill har fogats stadgande, att sådan hänvisning ej må ske, sedan nya RB trätt i kraft. Eftersom vad sålunda föreslagits avser dom eller beslut, som meddelats före nya RB:s ikraftträdande, ligga dessa föreskrifter i viss mån vid sidan av det under 2 behandlade ämnet och bryta sammanhanget mellan övriga i samma punkt givna stadganden. Ur systematisk synpunkt skulle det vara till fördel, om dessa föreskrifter upptoges i en särskild punkt mellan 2 och 3. Enligt femte stycket under 2 skall i fråga om skyldighet för part, som fullföljer talan, att vid fullföljdsinlagan foga underrättens utslag och övriga protokoll samt, om vad skall ha anmälts, bevis därom, ävensom äventyret, om det försummas, gälla vad äldre lag föreskriver. Emellertid fyller bevis om anmält vad icke sådan uppgift, att part bör vara skyldig att inkomma med dylikt bevis. Ifrågavarande skyldighet bör därför begränsas till underrättens utslag och övriga protokoll.

Förevarande paragraf inleder en grupp stadganden (12—16 §§), som med undantag av 14 § andra stycket andra punkten avse själva övergången till den nya rättegångsordningen. Dessa stadganden, som alltså huvudsakligen äro av betydelse endast under en kortade tid, föregås och efterföljas av bestämmelser, vilka — oaktat de upptagits i promulgationslagen — skola gälla även för framtiden. En sådan uppställning är mindre tillfredsställande, och en lämpligare ordningsföljd skulle erhållas, därest de egentliga övergångsbestämmelserna finge sin plats antingen i början av promulgationslagen eller i slutet av densamma.

Justitierådet *Guldberg*:

Till utgångspunkt för den egentliga övergångsregleringen har valts den vedertagna principen, att mål, vari rättegång inletts före ikraftträdandet av nya regler, skola behandlas enligt äldre lag. Till denna huvudregel ha dock knutits vissa undantag, som innefatta tillämpning av nya RB.

Det är uppenbarligen ett önskemål, att de fördelar, som erbjudas av en ny processordning, så snart som möjligt komma den rättssökande allmänheten till godo. Emellertid är det — såsom jämväl lagrådets övriga ledamöter understrukit — av vikt, att en övergångsreglering är jämförelsevis enkel i tillämpningen. Ett nytt rättegångsförfarande ställer särskilt i början stora krav på domare och parter. Är det svårt att överskåda de olika föreskrifter, som meddelats angående övergångstiden, gör sig denna olägenhet icke minst gällande under själva handläggningen; domaren har därvid ej sällan att hastigt fatta beslut i processuella frågor.

Beträffande den i förevarande paragraf under 1 behandlade rättegången i underrätt skall till en början framhållas, att frågan kommit i annat läge, sedan beredningen framlade sitt förslag i ämnet. Tanken att tillämpa den nya processordningen redan före dess ikraftträdande är numera i viss mån för-

verkligad, främst med stöd av kungl. cirkuläret den 13 oktober 1944 till rikets allmänna underrätter och åklagare angående anpassning av det processuella förfarandet vid underrätterna efter principerna i nya RB. Genom detta cirkulär äro närmare riktlinjer uppdragna för den önskade anpassningen till det nya systemet, och i den mån utvecklingen fortgår efter dessa riktlinjer, inträder en övergångsordning, som kan sägas föregripa den av beredningen föreslagna. Det kan frågas, huruvida processförfarandet på detta sätt blir så omlagt, att nya RB kan vid ikraftträdandet i princip tillämpas även på de redan inledda rättegångarna. Besvaras denna fråga jakande, kunde övergångsregleringen måhända inskränkas till obetydliga undantag angående fortsatt giltighet av äldre lag. Härmed skulle ifrågavarande lagstiftningsproblem otvivelaktigt ha erhållit den bästa lösningen. Emellertid är det osäkert, huruvida den igångsatta anpassningen skall infria dylika förhoppningar. Skulle — såsom av föreningen Sveriges häradshövdingar förordats — särskilda lagstiftningsåtgärder vidtagas i syfte att före nya RB:s ikraftträdande vinna tillämpning av vissa däri givna regler rörande själva handläggningen, kan det tänkas, att förutsättningar finnas för den nyss angivna lösningen. I annat fall läser det knappast vara skäl att förutse en så gynnsam utveckling, att nya RB:s regler utgöra den naturliga grundvalen för nu ifrågavarande lagstiftning angående övergångstiden. Det måste nämligen tagas i beräkning, att de för rättegångsreformen betydelsefulla föreskrifterna rörande handläggningen vid underrätterna icke kunna tillämpas å de redan inledda rättegångarna. Under dessa förhållanden torde den i förslaget angivna huvudregeln alltjämt böra vara utgångspunkten för den övergångsordning, varom nu är fråga. Denna synes lämpligen böra ansluta sig till den redan befintliga och får icke gärna te sig såsom en helt ny form för behandlingen av övergångsmålen; eljest kan det befaras, att lagstiftningen icke tillgodoser skäligen krav på enkelhet och reda. Vad nu sagts gäller icke minst rättegången vid de särskilda domstolarna, såsom vattendomstolar och ägodelningsrätter. Uppgiften synes därför vara att, med beaktande av dessa krav, söka erhålla tillämpning av nya RB i den utsträckning, som är lämplig med hänsyn till att själva handläggningen skall ske enligt reglerna i äldre RB.

Bedömes förslaget ur de nu anförda synpunkterna, är det ställt utom tvivel, att reglerna om bevisningen (35—40 kap. nya RB) böra tillgodogöras redan under övergångstiden, och ingen invändning kan riktas mot tillämpningen av de i 15 kap. givna föreskrifterna. Vissa bestämmelser (17 kap. 1 § och 30 kap. 1 §) måste gälla såsom underlag för den föreslagna regleringen av överrättsförfarandet under samma tid, och att i anslutning härtill lämna utrymme för återopande av 17 kap. 14 § och 30 kap. 12 § synes motiverat. Andra föreskrifter (11 kap.) låta sig så väl förena med gällande ordning, att deras tillämpning framstår såsom en naturlig sak och därför knappast kan föranleda misstag eller eljest särskilda svårigheter. Vad nu sagts gäller i stort sett också 1, 12, 16, 18, 21, 29 och 31 kap., även om undantagen från huvudregeln därmed nå en omfattning, som från den antagna utgångspunkten kan väcka vissa betänkligheter. Beträffande 5 kap., som icke förekommer i be-

redningens förslag, har i motiven framhållits, att dessa stadganden ansluta sig till äldre rätt och uppenbarligen böra vinna tillämpning i alla mål samt att vid sådant förhållande särskild föreskrift härom icke vore erforderlig. Enligt min mening tala de anförda skälen snarare för att uttryckligen inräkna även 5 kap. bland de bestämmelser, som skola gälla under övergångstiden.

Vad angår 9 kap. anknyta 5—9 §§ i viss mån till innehållet i 5 kap. och äro i övrigt av den art, att de böra avse övergångsmålen. Däremot torde 9 kap. 1 § av straffrättsliga skäl icke kunna vinna tillämpning, och tillräcklig anledning saknas att i detta sammanhang medtaga 2—4 §§. I fråga om 24 kap. må erinras, att bestämmelserna om häktning stå i sådant samband med de nya förhandlingsreglerna, att det kan spörjas, huruvida icke vissa svårigheter kunna uppstå under övergångstiden. Därest sistnämnda kapitel uteslutes från tillämpning, synes detsamma böra gälla även om de i 25—28 kap. givna föreskrifterna. Härvid är det mindre fråga om att taga principiell ställning än om att vinna en praktisk och jämförelsevis enkel lösning. Det må ock påpekas, att de skäl, som tala för att i förslaget upptaga 15 kap., icke göra sig med samma styrka gällande i vad angår motsvarande bestämmelser på det straffprocessuella området, vilka under senare tid i viss omfattning reformerats.

I andra och tredje styckena under 1 lämnas föreskrifter, som komplettera de huvudsakliga bestämmelserna i första stycket. I likhet med lagrådets övriga ledamöter anser jag, att innebörden av andra stycket skulle komma till tydligare uttryck genom vissa jämkningar i texten.

Beträffande övergångsbestämmelserna under 2 är det självfallet önskvärt, att den nya rättegångsordningen kommer till omedelbar användning vid överrätterna, icke minst därför att den äldre lagen eljest kan bli tillämplig tämligen långt efter det att nya RB trätt i kraft. Emellertid kan det icke förnekas, att ett överrättsförfarande efter nya ordningen kommer i viss motsättning till en underrättsprocess, som handlagts huvudsakligen efter äldre lag. Av denna anledning bli nog i många fall fördelarna av att i överrätt tillämpa det moderna förfarandet icke särskilt framträdande. Det skall ej heller döljas, att omkastningen i det processuella förfarandet kan komma att tynga övergångsmålen handläggning i överrätten. Att processmaterialet i underrätten är fullständigt samlat och protokollariskt dokumenterat kan befaras medföra, att den muntliga handläggningen i överrätten ofta framstår såsom en tidskrävande upprepning av utredning, varom ledamöterna redan erhållit kunskap genom handlingarna i målet. Den omgång, som härav blir följd, är oläglig under övergångstiden, som i skilda hänseenden ställer stora anspråk på domstolarna. Vad nu sagts bör icke förbises, när det gäller att beräkna behovet av arbetskraft. Ett oeftergivligt villkor för rättegångsreformens lyckliga genomförande är nämligen, att arbetsbalanser icke tillåtas uppstå i större omfattning än som påkallas av hänsyn till en någorlunda jämn arbetsfördelning.

I fråga om den närmare utformningen av de under 2 föreslagna bestämmelserna instämmer jag i de erinringar, som upptagits i det av lagrådets

övriga ledamöter avgivna yttrandet. Jag biträder även samma yttrande, såvitt det angår placeringen av de stadganden, som reglera övergången till den nya rättegångsordningen.

16 §.

Regeringsrådet *Kellberg* samt justitieråden *Ekberg* och *Santesson*:

I förevarande paragraf stadgas främst, att därest före nya RB:s ikraftträdande den, som misstänkes för brott, häktats eller mot honom eller annan tvångsmedel, som avses i 1933 års tvångsmedelslag, kommit till användning, i fråga om verkan av sådan åtgärd samt dess fortsatta bestånd äldre lag skall tillämpas. Såsom stöd härför har beredningen anfört, att denna ståndpunkt bäst överensstämde med de allmänna grundsatserna om ny processlags tillämpning och även ur praktisk synpunkt vore att föredraga. Vad sålunda anförts synes riktigt i fråga om de tvångsmedel, som regleras i nämnda lag. Dylika tvångsmedel kunna anlitas utan sammanhang med rättegång och behöva därför icke komma under domstols prövning. Däremot är läget ett annat beträffande häktning. Enligt nu gällande rätt innebär häktning, där den ej företages i en redan inledd rättegång, alltid anhängiggörande av talan, och frågan om häktningens fortsatta bestånd skall inom kort tid prövas av rätten. Det synes riktigt, att därest denna prövning företages efter nya RB:s ikraftträdande, de nya reglerna bli tillämpliga. Enligt 12 § 1 skola, då fråga om häktning uppkommer först efter angivna tidpunkt, bestämmelserna i nya RB lända till efterrättelse, även om rättegången inletts därförinnan. Tillräcklig anledning synes ej föreligga att behandla dessa fall på olika sätt. Några praktiska olägenheter torde icke följa av att i ett övergångsmål tillämpa de nya häktningsreglerna, särskilt som enligt dessa regler häktning i vissa hänseenden behandlas såsom en från själva målet skild fråga. Rättegången kan sålunda, oberoende av häktningsfrågan, föras enligt de äldre bestämmelserna. Dylika olägenheter ha ej heller ansetts föreligga i de fall, då i ett övergångsmål fråga om häktning väckes under rättegången.

Det nu antydda önskemålet torde kunna vinnas genom föreskrift i denna paragraf, att därest någon före nya RB:s ikraftträdande häktats för brott, i fråga om häktningen och dess fortsatta bestånd äldre lag skall tillämpas in till dess målet efter nämnda tidpunkt första gången förekommer vid rätten. En följd härav skulle bli, att därefter ankomme allenast å rätten att pröva, huruvida den tilltalade bör kvarbliva i häkte.

De övriga bestämmelserna i paragrafen kunna med någon omgruppering och jämkning av ordalagen bibehållas.

Justitierådet *Guldberg*:

Därest bestämmelserna i 24 kap. nya RB icke göras tillämpliga å de i 12 § 1 denna lag avsedda övergångsmålen, bör förevarande paragraf undergå däremot svarande jämkning.

19 §.

Lagrådet:

Har för brott tilltalad genom dom, som må verkställas, ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brottet och är han för sådan verkställighet intagen i straffanstalt, allmän uppfostringsanstalt eller säkerhetsanstalt eller i avbidan på verkställighet tagen i förvar, skall han enligt första stycket av denna paragraf vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Härav följer enligt vad i 54 kap. 17 § andra stycket första punkten nya RB stadgas rörande häktad, att tilltalad, som nyss sagts, vid fullföljd till högsta domstolen är fri från skyldighet att nedsätta fullföljdsavgift och belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning. Jämlikt sistnämnda lagrum tillkommer emellertid frihet från nedsättningsskyldighet förutom häktad, bland andra, jämväl den, som enligt beslut i målet är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i anstalt för undergående av ungdomsfängelse eller i avbidan å sådant intagande hålles i förvar. Omförmälda stadgande har således delvis samma innehåll som förevarande bestämmelse. Denna oegentlighet kan i tillämpningen leda till det missförståndet, att regeln i 54 kap. 17 § nya RB vore uttömmande, med påföljd att den komplettering av nämnda regel, som stadgandet i förevarande paragraf innebär, förbises. Till förebyggande härav synes angeläget, att bestämmelsen i första punkten av andra stycket i 54 kap. 17 § ändras. Detta kan lämpligen ske på det sättet, att orden »eller enligt beslut i målet är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i anstalt för undergående av ungdomsfängelse eller i avbidan å sådant intagande hålles i förvar» uteslutas ur lagtexten. Av samma skäl som nu anförts bör ändring vidtagas i 51 kap. 5 § och 55 kap. 5 § nya RB.

I första punkten av andra stycket föreslås, att vad i nya RB är föreskrivet angående misstänkt för brott skall, om ej annat är stadgat, äga motsvarande tillämpning i fråga om den, mot vilken, sedan han blivit dömd för brott, vid domstol inledes förfarande, som avser förening av straff, ådömande av säkerhetsåtgärd i stället för straff eller ändrade bestämmelser med avseende å villkorlig dom eller vad eljest tidigare ådömts honom för brottet, ävensom att därest han är intagen i anstalt, som sägs i första stycket, eller tagen i förvar, han skall anses som häktad för brottet. Meningen torde vara icke blott att den dömd, såsom ordalagen närmast giva vid handen, skall i processuellt hänseende anses likställd med den, som misstänkes för brott, utan jämväl att förfarandet vid domstolen i övrigt skall i tillämpliga delar följa reglerna för brottmål, frånsett de undantag, som belingas av att avvikande föreskrifter meddelas i särskilda lagar. Denna förslagets innebörd skulle komma till ett tydligare uttryck genom sådan jämkning av bestämmelsen, att vad i nya RB är föreskrivet angående brottmål skall, om ej annat är stadgat, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inledes sådant förfarande, som här avses. Därvid böra orden »ändrade bestämmelser med avseende å villkorlig dom» ersättas med

uttrycket »åtgärd med avseende å villkorlig dom», vilket uttryck bättre täcker de olika fall, varom fråga är.

För vinnande av överensstämmelse med den terminologi, som använts i lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m., böra i första stycket orden »straffanstalt» och »säkerhetsanstalt» utbytas mot den gemensamma beteckningen »fångvårdsanstalt» samt i andra stycket uttrycket »säkerhetsåtgärd» ersättas med »skyddsåtgärd».

20 §.

Lagrådet:

I denna paragraf givas särskilda bestämmelser rörande den talan, som — utan förbindelse med allmänt åtal — skall å det allmännas vägnar föras av allmän åklagare eller annan myndighet. Från tillämpning av dessa bestämmelser undantagas uttryckligen mål, om vilka särskild föreskrift är meddelad, och det är vidare meningen, att stadgandet icke skall gälla mål, däri kronan är part, d. v. s. mål, däri kronan har att omedelbart tillvarataga sitt eget intresse, såsom då kronan påstår bättre rätt till fast egendom. Ej heller avses sådant fall, där det åligger offentlig myndighet att genom särskilt förordnad företrädare tillvarataga enskilda intressen; såsom exempel har beredningen bland annat framhållit talan enligt 18 § lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser. Det kan dock ifrågasättas, huruvida av ordalydelsen kan utläsas, att stadgandet icke åsyftar sådana mål, som nu nämnts. Stadgandet torde bli tydligare avgränsat, om såsom förutsättning för dess tillämpning angives, att allmän åklagare eller annan myndighet enligt lag eller författning å det allmännas vägnar utför talan i mål, som ej angår allmänt åtal, och hans talan ej avser att tillvarataga kronans eller annans enskilda rätt.

Med visst fog kan göras gällande, att innehållet i paragrafen motiverar dess intagande i nya RB. Att där inarbeta ifrågavarande bestämmelser medför emellertid så stora svårigheter, att lagrådet icke anser sig böra göra någon hemställan härom.

23 §.

Lagrådet:

Det kunde ligga närmast till hands att begränsa tillämpningen av denna paragraf till sådana eder, som skola avläggas inför domstol eller domare. Emellertid kan edgång, som avses i 2 kap. 8 § lagen om delning av jord å landet, fullgöras antingen inför dylik myndighet eller inför länsstyrelse, och det är uppenbart, att samma regler böra tillämpas i båda fallen. Jämväl beträffande andra eder, som avläggas inför administrativ myndighet, torde de i nya RB givna bestämmelserna böra lända till efterrättelse. Av stadgandets avfattning framgår, att detsamma icke har avseende å statsrådseden.

24 §.

Lagrådet:

Andra stycket i förevarande paragraf innehåller, att om enligt lag eller författning för besiktning, uppskattning eller fullgörande av annat sådant

uppdrag ojävig person skall anlitas och ej särskild föreskrift är meddelad i ämnet, därtill ej må tagas någon, mot vilken förekommer jäv gällande mot domare. Detta stadgande är avsett att tillämpas bland annat å de vittnen, som omtalas i 16 § 1 mom. lagen om rätt till jakt. I sistnämnda lagrum föreskrives bland annat, att under vissa förutsättningar villebråd, som fallit å annans jaktområde, ej må av den jagande från stället bortföras utan att två ojäviga vittnen äro närvarande. Emellertid är det tvivelaktigt, huruvida de personer, som i sådant fall utgöra vittnen, inrymmas under ordalagen i det föreslagna stadgandet. Den rätta tolkningen skulle underlättas, om andra stycket angives åsyfta den, som anlitas för besiktning, uppskattning eller liknande uppgift. Företages denna ändring, bör paragrafens tredje stycke undergå däremot svarande jämkning.

28 §.

Lagrådet:

Enligt första stycket i denna paragraf skall, utan hinder av nya RB eller vad i förevarande lag förordnats, alltjämt anses som gällande bland annat lagen den 19 november 1886 angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada. I 1 § nämnda lag stadgas som regel skyldighet för utländsk man, som vill hos svensk domstol kära till svensk man, att om svaranden sådant yrkar, ställa säkerhet för den kostnad och skada, som käranden genom laga-kraftägande beslut i rättegången kan kännas skyldig att gälda svaranden, och det föreskrives tillika bland annat, att yrkande, som nu sagts, ej må framställas senare än vid första rättegångstillfälle, då svaranden tillstådes-kommer. Vid handläggningen av mål enligt nya RB torde sådant yrkande böra framställas, om muntlig förberedelse äger rum, vid första inställelsen och, om skriftlig förberedelse tillämpas, i det skriftliga svaromålet. Till undvikande av missförstånd härutinnan synes böra föreskrivas, att svaranden har att framställa yrkande, varom i nu ifrågavarande lagrum sägs, inom tid, som i 34 kap. 2 § nya RB stadgas.

Bland de författningar, som enligt förevarande paragrafs första stycke alltjämt skola anses som gällande, upptages vidare 2 § lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken. Denna lag innehåller bestämmelser angående forum för riksbanken, förutom i 2 §, jämväl i 3 §, som föreskriver, att riksbanken i de mål, för vilka ej i 2 § eller eljest genom lag annorlunda stadgas, skall lyda under Stockholms rådhusrätt. Sagda föreskrift torde äga betydelse även efter nya RB:s ikraftträdande, och det hemställes därför, att 3 § upptages bland de bestämmelser, som alltjämt skola anses som gällande. Om, såsom för närvarande får anses vara fallet, paragrafen allenast avser att angiva riksbankens allmänna forum, bör stadgandet i fortsättningen lika litet som nu uppfattas såsom innebärande exklusivt forum för mål mot banken. Någon uttrycklig bestämmelse, att nya RB:s regler om alternativa fora skola äga tillämpning beträffande sådana mål, synes därför ej erforderlig.

I första stycket av förevarande paragraf stadgas slutligen, att bestämmelse i särskild lag eller författning om hovrätts eller viss hovrätts eller högsta domstolens behörighet att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott alltjämt skall anses vara gällande. De föreskrifter, som här åsyftas, innehålla i regel allenast stadgande om forum för själva ämbetsbrottet. På grund härav och med hänsyn jämväl till innehållet i 2 kap. 2 § första stycket samt 3 kap. 3 § nya RB torde nu ifrågasvarande bestämmelse böra inskränkas till att avse vad i särskild lag eller författning är stadgat därom, att åtal för ämbetsbrott skall väckas i hovrätt eller viss hovrätt eller högsta domstolen.

På sätt lagrådet vid 5 § anført, bör den i samma paragraf upptagna föreskriften, i händelse den anses behöflig, efter viss omformulering överflyttas till förevarande paragraf.

Enligt paragrafens sista stycke skall vad i kungl. cirkuläret den 18 januari 1918 är föreskrivet angående beredande av tillfälle för parter och deras biträden att sittande övervara rättegångsförhandlingar avse även förhandling i hovrätt eller högsta domstolen. Då det måste anses oegentligt, att ifrågasvarande föreskrift sålunda, med bibehållande av sin administrativa natur såvitt angår underrätterna, i övrigt erhåller lags karaktär, torde det föreslagna stadgandet böra utgå och erforderliga bestämmelser i ämnet meddelas antingen genom särskild lag eller ock i administrativ ordning.

29 §.

Lagrådet:

Beträffande denna paragraf hänvisas till vad som anförts vid 1 §.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 april 1946.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden WIGFORS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler lagrådets den 29 mars 1946 avgivna utlåtande över det den 2 november 1945 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om införande av nya rättegångsbalken*.

Föredraganden anför följande.

Inledning.

I den av 1942 års riksdag antagna nya RB upptogs i fråga om ikraftträdandet icke annan bestämmelse än att Konungen med riksdagen förordnar därom. Anledningen därtill var, såsom framgår av propositionen nr 5 vid saggda års riksdag, att för nya RB:s införande krävdes ett fortsatt omfattande arbete å olika lagstiftnings- och författningsområden. Till erforderliga övergångsbestämmelser och följd författningar hade sålunda statsmakterna att framdeles taga ställning, och först i samband därmed kunde bestämmas, när nya RB skulle träda i tillämpning. I sitt betänkande den 17 mars 1944 (SOU 1944: 9 och 10) har processlagberedningen framlagt, förutom ett stort antal lagförslag avseende följdändringar m. m., även förslag till lag om införande av nya RB. De föreslagna följdändringarna ha redan till övervägande del genom särskilda propositioner underställts detta års riksdag. Jag anhåller nu att få upptaga till behandling förslaget till lag om införande av nya RB. Därvid kommer jag att framlägga förslagets huvudgrunder. För detaljbestämmelser redogöres i den mån de äro av mera allmänt intresse eller så eljest föranledes av lagrådets yttrande. I övrigt får jag hänvisa till processlagberedningens betänkande.

Allmänna synpunkter.

Om de spörsmål som i allmänhet möta vid införande av ny processlagstiftning har beredningen framhållit, att enligt allmänt vedertagna grunder skulle ny processlag tillämpas å varje processuell företeelse, som inträffade

efter det lagen trätt i kraft. Denna allmänna regel avsåge alla nya stadganden av processrättslig innebörd, vare sig de anginge domstolsväsendet, förfarandet, fullföljdsordningen eller bevisrätten. Ny processlag finge sålunda å ena sidan icke retroaktiv verkan. Den ändrade eller rubbade icke det processuella läge, som vid dess ikraftträdande redan inträtt, eller de processuella rättigheter eller skyldigheter, som uppstått på grund av redan företagna processhandlingar. Å andra sidan skulle ny processlag principiellt omedelbart tillämpas också å rättegång, som börjat redan innan lagen trätt i kraft. Alla processuella spörsmål, som därefter uppkomme i rättegången, skulle bedömas enligt den nya lagen. Hade en rättegång anhängiggjorts under äldre lags gillighet och trädde nya fullföljdsregler i kraft medan målet ännu vore i underrätt, skulle alltså dessa nya regler tillämpas även å detta måls fullföljd i högre rätt. Strängt taget skulle, om nya stadganden angående målets behandling i underrätt trädde i kraft medan målet vore där, dessa nya stadganden genast tillämpas också å detta mål.

Beredningen anmärker att det vore uppenbart, att även om dessa allmänna grunder kunde utan större jämkningar tillämpas å nya processlagar som reglerade enskilda processuella institut eller mindre omfattande områden, de svårligen kunde begagnas vid mera vittgående nyregleringar. På enstaka punkter visade sig dessa svårigheter i fråga om äldre lags giltighet å processhandlingar, som företagits innan ny lag trätt i kraft, och å dessas verkningar. Men framför allt gjorde de sig med mycken styrka gällande när det vore fråga om att tillämpa ny lag i rättegång, som före lagens ikraftträdande anhängiggjorts men ej avslutats. Inför dessa svårigheter hade lagstiftningen i stor utsträckning såväl i vårt land som i främmande länder funnit sig nödsakad att vid införandet av ny processlag, i synnerhet av mera genomgripande innebörd, fastställa mer eller mindre omfattande avvikelser från huvudgrunderna i fråga om den nya lagens tillämpning å rättegångar, som påginge vid lagens ikraftträdande.

Svensk och utländsk rätt i allmänhet.

Beredningen har lämnat en översikt över hithörande bestämmelser i svensk och utländsk rätt.

I svensk rätt hade enligt denna redogörelse i allmänhet i mindre omfattande processlagar huvudgrundsatserna funnits kunna helt eller med någon mindre jämkning godtagas även beträffande redan anhängiga rättegångar. I mera genomgripande nya lagar hade däremot betydelsefulla avvikelser gjorts. Enligt 1901 års lag om ändring i vissa delar av RB gällde som huvudregel, att mål, som vid lagens ikraftträdande redan vore anhängiga, skulle behandlas enligt äldre lag. De nya bestämmelserna skulle dock tillämpas i fråga om fullföljd av talan mot utslag eller beslut, som meddelats efter den dag då den nya lagen trädde i kraft, ävensom beträffande förfarandet i högre rätt i sålunda fullföljt mål. I 1915 års lag om ändrad lydelse av

30 kap. RB upptogs huvudregeln såsom allmän grundsats med den jämkningsen, att i fråga om fullföljd av talan mot hovrätts utslag eller beslut, som meddelats innan den nya lagen trädde i kraft, äldre lag skulle tillämpas. Beredningen omnämner vidare vissa lagar, däri som allmän utgångspunkt för regleringen av den nya lagens tillämpning fastslagits, att mål, som anhängiggjorts innan den nya lagen trätt i kraft, skulle behandlas enligt äldre lag. Detta gällde sålunda utsökningslagen, jorddelningslagen, lagen om arbetsdomstol och lagsökningslagen. För vattenlagen hade också som huvudregel bestämts, att äldre mål skulle behandlas enligt äldre lag, men undantag hade gjorts genom föreskrift, att vissa mål skulle, ehuru de anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande, behandlas av vattendomstol och enligt den nya lagen, förutsatt att de då vattenlagen trädde i kraft ännu icke avdömts av underrätten.

Vad angår främmande rätt hade enligt beredningen vid genomförandet av nya rättegångsordningar i allmänhet den grundsatsen antagits, att vid ikraftträdandet anhängiga mål skulle behandlas enligt äldre lag. Denna regel vore dock ej helt undantagslös. För brottmålsens del hade strävanden gjort sig gällande för att genomföra ny rättegångsordnings tillämpning också å mål, som vid den nya ordningens ikraftträdande redan vore anhängiga. Så vore bland annat fallet beträffande den tyska straffprocessen. Genomförandet av den nya civilprocesslagen och den nya straffprocesslagen ägde i Tyskland rum samtidigt. Men under det man i civilprocessen antog regeln att äldre mål skulle behandlas enligt äldre lag, utgick man i straffprocessen från en motsatt ståndpunkt. I straffprocessen förmenades förfarandet vara enklare än i civilprocessen. Ingen omedelbar rättsverkan följde av anhängiggörandet och den tilltalade kunde ej åberopa någon på anhängiggörandet grundad rätt att få sin sak behandlad enligt äldre lag. Den nya ordningen borde därför tillämpas också i äldre mål. Från denna regel gjordes emellertid det undantaget, att om slutlig dom meddelats i första instans före den nya lagens ikraftträdande, äldre lag skulle tillämpas på målet också i fortsättningen. Härifrån gjordes återigen undantag för de fall, då mål återförvisades från högre instans till första instans. I sådant fall skulle den nya ordningen gälla.

Avgränsning av nya RB:s tillämpningsområde.

Före de egentliga övergångsbestämmelserna uppdragas i förslaget vissa riktlinjer för nya RB:s tillämpningsområde.

Beredningen anmärker, att nya RB liksom äldre RB reglerade den allmänna processen i tvistemål och brottmål. Under arbetet på nya RB hade däremot ej behandlats olika slag av specialprocess eller vissa särskilda processformer. Undantagna hade alltså varit dels rättegången vid specialdomstolarna, dels särskilda bestämmelser för rättegången i vissa mål. Bestämmelser av sistnämnda slag förekomma, som beredningen framhåller, bland

annat i giftermålsbalken, förmynderskapslagen, expropriationslagstiftningen, patentförfordningen och sinnessjuklagen. Hit äro att hänföra även särskilda föreskrifter om laga domstol och om bevisning, som gälla för vissa grupper av mål. En följd av angivna begränsning vore, yttrar beredningen, att de regler som gällde för specialprocessen och nyss åsyftade särskilda processformer icke omedelbart berördes av nya RB:s ikraftträdande. För att bringa lagstiftningen på dessa områden i överensstämmelse med de nya grundsatserna hade särskilda ändringsförslag utarbetats.

I enlighet med denna ståndpunkt har i förslaget (4 §) införts bestämmelse, dels vad angår vissa mål som upptagas av allmän domstol, att vad i lag eller författning är särskilt stadgat om rättegången i dessa mål skall gälla, även om det strider mot bestämmelse i nya RB, och dels att om särskilda domstolar och rättegången vid dessa skall gälla vad därom är stadgat.

Beredningen har i anslutning härtill framhållit, att i den mån ej särskilda bestämmelser funnes meddelade, förutsattes att liksom för närvarande den allmänna processens regler skulle tillämpas. Detta gällde i första hand i fråga om mål, som handlades av allmän domstol, även om i vissa hänseenden avvikande bestämmelser vore meddelade om domstolens sammansättning eller förfarandet. Men det hade också tillämpning å rättegången vid de särskilda domstolarna.

I detta sammanhang har beredningen även berört förhållandet mellan den allmänna domstolsprocessen och förvaltningsprocessen. Därutinnan kunde, enligt vad beredningen uttalar, icke uppdragas lika bestämda skiljelinjer. Att den allmänna processens regler haft och alltjämt ägde stor betydelse i fråga om förvaltningens verksamhetsformer vore allmänt erkänt. I vissa fall hade i lagar och författningar på detta område uttryckligen hänvisats till RB. I åtskilliga fall, då sådan bestämmelse ej meddelats, torde en analogisk tillämpning av stadganden i RB äga rum. Med hänsyn till att förvaltningsprocessen i allmänhet vore skriftlig hade, såsom beredningen framhåller, en anknytning till den äldre överrättsprocessen legal mycket nära. Beredningen erinrar, att nya RB:s besvär förfarande erbjöde en motsvarighet härtill. Även vissa andra processuella rättsregler av mera allmän innebörd torde enligt beredningen äga betydelse också för förvaltningsprocessen, såsom reglerna om ombud och rättegångsfullmakt, laga förfall och delgivning.

Beredningen har emellertid icke ansett sig böra närmare undersöka om eller i vilken utsträckning nya RB:s bestämmelser borde äga tillämpning i förvaltningsprocessen. I betänkandet erinras, att riksdagen genom skrivelse den 16 maj 1942 (nr 236) hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning angående en mera enhetlig, fullständig och i övrigt ur rättssäkerhetens synpunkt tillfredsställande lagstiftning angående förfarandet hos förvaltningsdomstolar och övriga förvaltningsmyndigheter vid avgörande av frågor, som angå enskild rätt. Till dess en allmän reglering av förvaltningsprocessen ägt rum, vore enligt beredningen dessa frågor att bedöma efter samma principer som hittills tillämpats.

Enligt vad beredningen vidare framhållit rubbades genom nya RB i all-

mänhet icke den gränsdragning mellan domstolsprocess och förvaltningsprocess eller mellan ordinär process och specialprocess, som för närvarande kunde anses gälla. De författningar, som vid olika tidpunkter tillkommit om överflyttning av mål från förvaltningsmyndigheterna eller särskilda domstolar till de allmänna domstolarna, skulle bibehålla sin giltighet. Ett stadgande därom har upptagits i förslaget (5 §).

Äldre RB avser i viss utsträckning även frågor, som höra till den s. k. frivilliga rättsvården. I nya RB ha sådana frågor däremot i princip uteslutits från behandling. Beredningen anmärker, att redan nu i stor utsträckning funnes särskilda bestämmelser i detta ämne och att ett förslag till lag om behandling av ärenden som upptagas av allmän underrätt upprättats av beredningen. Med hänsyn härtil har i nu förevarande förslag (6 §) intagits en erinran, att om behandling av ärenden, som domstol eller domare har att upptaga, skall gälla vad därom är stadgat.

Förhållandet mellan ny och äldre lag i avseende å rättegångar som pågå vid tiden för nya RB:s ikraftträdande.

Under hänvisning till de allmänna synpunkter, för vilka förut redogjorts, ävensom hithörande svensk och utländsk lagstiftning framhåller beredningen, att något allmängiltigt svar ej torde kunna lämnas på frågan, om och i vilken utsträckning ny processlag skulle äga tillämpning i avseende å redan anhängiga men icke slutligt avgjorda mål. Härför erfordrades enligt beredningen i första hand en undersökning av det nya rättegångssättets förhållande till det förut tillämpade.

I sådant avseende erinras i betänkandet, att de processuella grundsatser som reglera det i nya RB upptagna förfarandet kännetecknades av förfarandets muntlighet, koncentration och omedelbarhet. För genomförandet och säkerställandet av dessa grundsatser meddelades i nya RB beträffande förfarandet i olika instanser bestämmelser, vilka icke ägde någon motsvarighet i hittills gällande lagstiftning. Härmed åsyftas särskilt den i nya RB uppdragna skillnaden mellan målets beredande till huvudförhandling och huvudförhandlingen. Då processens anordning och förlopp sålunda vore av väsentligt olika karaktär enligt de nya och äldre reglerna, måste, enligt vad beredningen uttalar, en sammansmältning av de olika processnormerna i en och samma rättegång vara förenad med mycket stora svårigheter. Detta gällde särskilt rättegången i första instans. För att de nya grundsatserna skulle komma till sin rätt krävdes att rättegången redan från början planlades enligt reglerna i den nya processordningen. Det kunde också befaras att rättegångens säkerhet skulle bli lidande vid en sammanblandning av sinsemellan så olikartade förfaranden. Det sagda hade giltighet beträffande förfarandet i såväl tvistemål som brottmål.

De skäl, som talade för att förfarandet i första instans borde såvitt möjligt regleras enligt enhetliga processuella grundsatser, gjorde sig enligt beredning-

en i stor utsträckning gällande också beträffande fullföljdsförfarandet. Vad angår mål, vari fullföljd ägt rum före nya RB:s ikraftträdande, finner beredningen sålunda det vara uppenbart, att även därefter förfarandet i överrätt borde försiggå enligt äldre lag.

Mera tveksam ställde sig enligt beredningen frågan om ny lags tillämpning i fall då det avgörande av lägre rätt, som utgjorde föremål för fullföljd, träffats efter den nya lagens ikraftträdande. Till förmån för ny lags tillämpning i sist åsyftade fall kunde anföras, att fullföljdsförfarandet vore ett från förfarandet i lägre instans skarpt avgränsat skede av processen och att med hänsyn därtill konflikter mellan gammal och ny lag i fråga om förfarandets förlopp ej behöfde uppkomma. I betänkandet hänvisas till den i samband med 1901 års ändringar i RB utfärdade promulgationslagen ävensom senare ändringar beträffande fullföljdsförfarandet, varvid en sådan anordning kommit till användning. Det finge emellertid enligt beredningen beaktas, att ifrågavarande lagar icke åsyftade någon principiell omläggning av förfarandet vare sig i första eller högre instans. Förhållandena gestaltade sig på denna punkt i viss mån annorlunda enligt den nya processordningen. Dennes förfarande vore för samtliga instanser uppbyggt på samma processuella grundsatser. Spörsmålet vore alltså huruvida ett förfarande, som i första instans ägt rum enligt äldre processnormer, lämpligen kunde bilda grundval för ett överrättsförfarande anordnat enligt de nya principerna.

Svaret på denna fråga vore, enligt vad i betänkandet vidare anføres, i hög grad beroende av hur rättegången i de vid underrätt ännu anhängiga målen komme att gestalta sig efter nya RB:s ikraftträdande. Beredningen framhåller i detta sammanhang, att även äldre rättegångsordning medgäve en vidsträckt användning av omedelbarhets- och muntlighetsprinciperna. En förutsättning för att den nya rättegångsordningen tillämpades i överrätt måste emellertid vara, att de nya bevisreglerna komme i tillämpning redan vid målets handläggning i underrätt. Att i samma mål, om ock vid olika instanser, tillämpa skilda bevissystem syntes icke lämpligt. Beredningen ansåge för sin del, att nya RB:s bevissystem borde göras tillämpligt även i mål, som ännu icke blivit av underrätten slutligen avgjorda. Om denna lösning godtoges, låge däri ett starkt skäl för att förfarandet i överrätt i dessa mål gestaltades efter den nya ordningen. Dessa synpunkter hade särskilt framhållits vid det samråd, som i denna fråga ägt rum med beredningens rådgivande nämnd. En annan ej oväsentlig fördel vore att fullföljden i samtliga mål, vari underrätt meddelade dom eller beslut efter nya RB:s ikraftträdande, kunde ske enligt i stort sett enhetliga grunder.

På nu anförda skäl säger sig beredningen ha kunnat biträda en lösning, enligt vilken nya RB i här avsedda mål principiellt skall tillämpas i fråga om fullföljd samt rättegången i högre rätt. Därvid framhålles emellertid, att då målets avgörande i första instans skett på grundval av det i protokoll bevarade processmaterialet, detta material måste komma att i större utsträckning än som eljest skulle varit fallet utgöra den huvudsakliga grunden för prövningen även i högre instans.

Om ett mål på grund av återförvisning eller av annan anledning återupptoges av den domstol, som först handlagt målet, borde enligt beredningen hinder icke möta att i fråga om det återupptagna målet tillämpa nya lagen. I fråga om de särskilda rättsmedlen borde vidare alltid, även om prövning och avgörande i ordinär väg skett enligt äldre lag, den nya lagen tillämpas, förutsatt att det särskilda rättsmedlet komme till användning efter den nya lagens ikraftträdande.

Även i fråga om de processuella institut, som i förhållande till förfarandet intaga en mer eller mindre självständig ställning, har beredningen ansett påkallat att närmare undersöka hur övergången till den nya processordningen borde gestaltas.

Beredningen framhåller, att från denna synpunkt särskilt bevisrätten trädde i förgrunden. Bevisningen utgjorde grundvalen för det materiella avgörandet. Vid en jämförelse mellan den äldre bevisrätten och nya RB:s bevisrätt vore först att erinra, att den äldre rätten ännu i vissa hänseenden kvarstode på den legala bevisteoriens grund, medan i nya RB genomförts fri bevisprövning. Vittnesjäven och den normerade partseden hade sålunda icke någon motsvarighet i nya RB:s bevissystem. Vad anginge partsutsagan hade kravet på partens sanningsplikt skärpts och part kunde i tvistemål höras under sanningsförsäkran. Genom införande av processuell editionsplikt hade användningen av skriftliga bevis underlättats. Även beträffande sättet för bevisningens upptagande meddelades nya bestämmelser.

Med hänsyn till underrättsförfarandets betydelse för rättegången måste enligt beredningen även i nu förevarande avseende fasthållas, att mål som vid nya RB:s ikraftträdande redan blivit av underrätt slutligen avgjort borde helt behandlas enligt äldre lag. Denna grundsats ledde till att rättegången i överrätt i dessa mål icke i något hänseende borde påverkas av bestämmelserna i nya RB.

Som skäl för att den nya bevisrätten däremot finge tillämpas i de av underrätt ännu ej avgjorda målen finner beredningen kunna åberopas framför allt att därigenom skulle vinnas ett fullständigare och säkrare underlag för rättens prövning. Å andra sidan framhåller beredningen att vissa betänkligheter kunde anföras. Den nya bevisrätten sammanhänge på det närmaste med rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Dessa grundsatser utgjorde en viktig förutsättning för den nya bevisrätten och de kunde icke, då det gällde en mera slutgiltig utformning av bevisrätten, lös göras från denna. Då det däremot, såsom i förevarande fall, vore fråga om en mera tidsbegränsad anordning, gjorde sig de antydda betänkligheterna icke gällande med samma styrka. Vad särskilt anginge underrättsförfarandet torde kunna mot ses att sedan grundsatserna om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet blivit lagfästa, de skulle på grund av sakens natur även i mål som handlades enligt äldre lag erhålla väsentligt större utrymme än förut. I fråga om bevisupptagning i fullföljda mål, som av underrätt avgjorts först efter nya RB:s ikraftträdande, föreläge också ökade möjligheter till ome-

delbar bevisupptagning i och med att det nya förfarandet principiellt skulle tillämpas i fråga om målets handläggning i överrätt.

Beredningen erinrar, att reglerna om tvångsmedel i brottmål stode i nära samband med bevisrätten. Ur praktisk synpunkt borde någon betänklighet icke möta mot att nya RB:s bestämmelser i detta ämne tillämpades även i mål, som ännu ej avgjorts av underrätten. Även beträffande vissa andra processuella institut av mera allmän karaktär har beredningen ansett, att ur praktisk synpunkt icke förelåge hinder mot tillämpning av nya RB:s bestämmelser. Härmed åsyftas bland annat reglerna om rättegångsombud och försvarare i brottmål samt omröstning och rättegångskostnad.

I betänkandet framhålles, att en mera fristående ställning tillkomme de lagrum som hänförde sig till domstolsväsendet. I den avdelning av nya RB där dessa ämnen behandlades inrymdes vissa bestämmelser av rent organisatorisk beskaffenhet, såsom i 1 kap. om tingsordning och rättens sammanträden, i 4 kap. om domares tillsättning, i 7 kap. om åklagarorganisationen och i 8 kap. om advokater. Beredningen ansåge, att utan uttryckligt stadgande vore uppenbart att bestämmelser av detta slag, vilka icke omedelbart anginge rättegången i visst mål, skulle äga generell giltighet i och med nya RB:s ikraftträdande.

På grund av dessa övertväganden har i förslaget (12 §) såsom huvudregel angivits, att mål vari stämning utfärdats eller rättegång eljest inletts före nya RB:s ikraftträdande skall behandlas enligt äldre lag.

Denna regel gäller utan undantag såvitt angår behandlingen i högre rätt av mål, som avgjorts av underrätt före ikraftträdandet eller som upptagits av högre rätt såsom första domstol.

Beträffande mål, som vid tiden för ikraftträdandet ännu icke slutligen avgjorts av underrätten, ha däremot från huvudregeln föreslagits mer eller mindre omfattande avvikelser.

Vad först angår den fortsatta behandlingen av dessa mål i underrätten skola enligt förslaget (12 § punkt 1) tillämpas de regler i nya RB, som angå bevisrätten samt tvångsmedel i brottmål (24—28 samt 35—40 kap.). Men även andra bestämmelser i nya RB, vilka äro av mera allmänt innehåll, avses skola lända till efterrättelse. Som exempel på dylika bestämmelser må nämnas föreskrifterna angående straff för rättegångsförseelse (9 kap.), rättegångsombud (12 kap.), försvarare för misstänkt (21 kap.), omröstning (16 och 29 kap.) samt rättegångskostnad (18 och 31 kap.).

För det fall åter att talan fullföljes mot underrätts dom eller beslut, som i äldre mål meddelats efter nya RB:s ikraftträdande, eller mot hovrätts dom eller beslut i sålunda fullföljt mål, skola bestämmelserna i nya RB i huvudsak helt tillämpas (12 § punkt 2). Bland de modifikationerna, som i vissa avseenden ansetts påkallade, må här endast framhållas, att bibehållandet av det muntligt-protokollariska förfarandet i underrätten medfört att skyldighet alltjämt skall föreligga för klagande part att vid fullföljd till hovrätt eller högsta domstolen inkomma med underrättens utslag och övriga protokoll.

I enlighet med det förut anförda upptar förslaget i denna del slutligen bestämmelser om tillämpning av ny lag, då med avseende å äldre mål ett extraordinärt rättsmedel anlåtats sedan nya RB trätt i kraft eller då efter nämnda tidpunkt ett äldre mål återförvisats till eller av annan liknande anledning återupptagits av den domstol som först handlagt målet (12 § punkterna 3 och 4).

Nu berörda stadganden kompletteras på några punkter av bestämmelser, som kunna erhålla betydelse även för nytillkomna mål och som därför upptagits under särskilda paragrafer. Bland annat föreslås övergångsbestämmelser beträffande rättegångsfullmakter, som givits före nya RB:s ikraftträdande (13 §), samt i fråga om tvångsmedel i brottmål, som anlåtats före nämnda tidpunkt (16 §).

Sedan beredningens betänkande avgivits, har Kungl. Maj:t genom cirkulär den 13 oktober 1944 till rikets allmänna underrätter och åklagare förordat åtgärder i syfte att det processuella förfarandet vid de allmänna underrätterna redan nu såvitt möjligt skulle anpassas efter de principer på vilka nya RB bygger. De anvisningar som därutinnan givits avse att inom ramen för gällande lagstiftning åstadkomma ökad muntlighet, omedelbarhet och koncentration i rättegången.

Övergångsbestämmelser av organisatorisk art.

Även i organisatoriskt avseende meddelas i förslaget vissa övergångsbestämmelser. Bland annat regleras avvecklingen av polisdomstolarnas domsrätt (25 §). Enligt nya RB skall denna domsrätt övergå å stadens rådhusrätt. Av praktiska skäl har dock beredningen ansett, att redan anhängiga mål böra slutbehandlas vid den domstol dit målet inkommit.

Genom ett annat stadgande (26 §) möjliggöres att tillsvidare, intill dess annat förordnas av Kungl. Maj:t, kunna bibehållas rådhusrätter, i vilka icke, såsom nya RB förutsätter, finnas förutom borgmästare minst två ledamöter som skola vara lagfarna. Beredningen erinrar, att redan under förarbetena till nya RB förutsetts att vid dess ikraftträdande alltjämt komme att finnas rådhusrätter i vilka endast en eller två domare skulle vara lagfarna. Det hade ansetts lämpligast, att i sådant fall rådhusrätten bibehölles under någon övergångstid. Enligt förslaget skall beträffande icke lagfaren ledamot i sådan rådhusrätt gälla vad om lagfaren ledamot är stadgat. Från denna regel har dock ansetts böra göras det undantaget, att ledamot, som ej är lagfaren, ej må handlägga fråga, i vilken rådhusrätt enligt nya RB är domför med en lagfaren ledamot. Det har vidare ansetts uppenbart att rättens ordförande skall vara lagfaren. Som beredningen uttalat kommer alltså, då i dylik rådhusrätt nämnd skall deltaga, rådhusrätten att bestå av en lagfaren ordförande och nämnd. Beträffande tillsättningen av icke lagfaren ledamot skall

enligt förslaget lända till efterrättelse vad hittills varit gällande, om ej Kungl. Maj:t förordnar annorledes.

Enligt nya RB kan endast advokat förordnas till offentlig försvarare. Då inom vissa landsändar tillgången på för sådant ändamål lämpliga advokater kunde befaras icke motsvara behovet, särskilt under de närmaste åren efter nya RB:s ikraftträdande, har beredningen föreslagit ett stadgande (27 §), enligt vilket Kungl. Maj:t kan förordna att till offentlig försvarare må vid vissa domstolar utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Vissa spörsmål i samband med upphävande av äldre lagstiftning.

Bland stadganden, som enligt förslaget skola upphävas (2 §), har upptagits 14 kap. JB om ägotvist och laga syn.

Därom yttras i betänkandet, att enligt den uppfattning som läge till grund för JB:s ifrågavarande bestämmelser ansåges syn, såsom redan lagkommittén på sin tid framhållit, mindre som ett bevismedel än som en särskild rättegångsform. Då nu syn, i motsats till vad som vore förhållandet i äldre RB, i nya RB upptoges som ett särskilt bevismedel, förfölle behovet av ifrågavarande bestämmelser i den mån de kunde anses reglera syn som bevismedel. Någon anledning att numera behandla syn som en särskild rättegångsform torde icke föreligga. Med hänsyn därtill borde 1—4 §§ upphävas.

Mera tveksam ställde sig enligt beredningen frågan beträffande de i 5 § samma kapitel meddelade bestämmelserna om särskild sammansättning av häradsrätt vid handläggning av ägotvister mellan härad, län eller landskap. Denna bestämmelse torde, såsom den i rättstillämpningen uppfattats, avse såväl ägotvister i egentlig mening mellan de angivna menigheterna som ock fastställande av gräns mellan dem såsom administrativa enheter. Lagrummet hade sålunda i jämförelsevis sen tid tillämpats för fastställande av länsgräns, varom osäkerhet förelegat.

Beredningen framhåller, att frågan om ordningen för bestämmande av administrativ gräns vid flera tillfällen varit under överbäggande. Enligt gällande kommunala lagstiftning tillkomme det Kungl. Maj:t, då osäkerhet rådde om gränsen för landskommun eller stadskommun, att förordna om gränsens rätta sträckning. I ett den 26 oktober 1918 avgivet förslag till lag om delning av jord å landet hade skifteslagskommissionen, liksom senare även jordstyckningskommissionen, förordat ett allmänt stadgande av innebörd, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma rätta sträckningen av gräns för förvaltningsområde. Till stöd för sitt förslag hade skifteslagskommissionen åberopat en ingående historisk utredning. Kommissionen framhöll såsom resultat av denna, att avgörandet av frågan om sträckningen av länsgräns icke på något sätt vore av betydelse för bestämmande av fastighetsgränserna. Även jordstyckningskommissionen uttalade i anslutning till sitt förslag om upphävande av 12 kap. 5 § JB, att det utan något stadgande vore klart att sträckningen av

administrativ gräns icke hade någon inverkan på äganderättsförhållandena rörande fast egendom. Vid avgivande av yttrande över jordstyeckningskommissionens förslag den 4 oktober 1922 anförde lagrådet vid 23 kap. 10 § i förslaget, att då gräns varom i denna paragraf vore fråga vore av rent administrativ natur, syntes bestämmelsernas införande i jorddelningslagen endast vara ägnat att hålla vid makt den sammanblandning av begreppen, som sedan länge rått i fråga om å ena sidan privaträttslig och å andra sidan publik gränsbestämning. I det förslag, som den 21 augusti 1924 remitterades till lagrådet, hade bestämmelserna uteslutits.

Enligt beredningen finge av det anförda anses framgå, att det bestämmande av administrativ gräns, som kunde ha avsetts i 14 kap. 5 § JB, icke vore av privaträttslig betydelse och att all anledning numera saknades, att denna rent administrativa angelägenhet gjordes till föremål för behandling i domstolsväg. Även för det fall, då verklig ägotvist föreläge, finge stadgandet numera anses sakna betydelse. Jämväl 5 § borde därför kunna upphävas.

Av andra äldre bestämmelser, som här äro att beakta, angå några *sättet för besvärslagors och andra handlingars undertecknande och ingivande till domstolar och andra myndigheter*. Enligt kungl. brev den 24 juli 1741 böra under parternas rättegångsinlagor och andra skrifter, som inkomma till domstolarna, utsättas för- och tillnamn ävensom karaktär och titel m. m., och i kungörelserna den 29 juni 1773 och den 1 oktober 1812 ha meddelats föreskrifter om antecknande av uppgift å författare till besvär- och ansökningsskrifter i vissa fall. Beträffande undertecknande av rättegångsinlagor meddelas föreskrifter i nya RB. Den uppgiftsskyldighet, som åligger part i fråga om namn, yrke, hemvist och postadress, framgår av stadgandet i 33 kap. 1 § nya RB. Med hänsyn härtill och då ifrågakvarande äldre bestämmelser i ämnet icke längre ansetts äga någon betydelse, har beredningen föreslagit deras upphävande (2 §).

I kungörelse den 19 maj 1845 ha bestämmelser meddelats om besvärsskrifters och ansökningars ingivande. Dessa bestämmelser innebära, att fullmakt för den som inger skriften ej erfordras, om skriften egenhändigt undertecknats av sakägaren. Stadganden av enahanda innehåll ha upptagits i 33 kap. 3 § nya RB, som vad angår inlagor i rättegång alltså ersätter bestämmelserna i nämnda kungörelse. Då emellertid dessa bestämmelser alltjämt vore av stor betydelse i fråga om skrifter ingivande till andra myndigheter, har beredningen ansett att de icke borde i detta sammanhang upphävas.

Enligt förslaget (2 §) upphäves *lagen den 20 juni 1905 om särskild samsättning av vissa rådstuvurätter vid behandling av handelsmål*. Med nämnda lag avsågs att öppna möjlighet för handelskunniga lekmäns deltagande i avgörandet av handelsmål. Bestämmelserna härom ha emellertid visat sig vara praktiskt taget utan betydelse. Härtill torde ha medverkat, att deltagandet av sakkunniga ledamöter enligt lagen gjorts beroende av att part framställt begäran därom. Som framgår av beredningens betänkande (motiven s. 9 och 449) hade beredningen utarbetat ett preliminärt förslag till lag

om handläggning vid vissa rådhusrätter av handels- och sjöfartsmål. Enligt detta förslag skulle i handläggningen av sådana mål deltaga även handels- eller sjöfartskunniga lekmän. Av inhämtade yttranden över förslaget har emellertid beredningen funnit, att för närvarande saknades erforderliga förutsättningar för framläggande av förslag i ämnet. Som en följd därav och då den nu gällande lagen funnits vara utan betydelse, har beredningen ansett sig böra föreslå upphävande av sistnämnda lag.

Ett särskilt stadgande har i förslaget meddelats med avseende å *vissa edgångsbestämmelser* (7 §). Enligt vad i betänkandet angivits, kunde ed i där åsyftade fall förekomma såväl i som utom rättegång. Såvitt bestämmelserna angå ed utom rättegång har icke avsetts att göra någon ändring. Då i nya RB parts ed icke bibehållits bland bevismedlen, har däremot föreslagits, att ed i rättegång icke vidare skall kunna medges med stöd av förevarande bestämmelser.

Vissa edgångsbestämmelser som avse endast rättegång återfinnas i 12 kap. 3 § HB och i 16 § 5 punkten promulgationsförordningen till SL. Dessa stadganden kunde enligt beredningen helt upphävas. De ha därför medtagits bland övriga lagrum, som skola upphöra att gälla (2 §).

Även i författningar, beträffande vilka beredningen avgivit särskilda ändringsförslag, förekomma stadganden om ed i rättegång. I dessa förslag ha sådana edgångsbestämmelser uteslutits. En särställning intar, enligt vad beredningen framhållit, ed i mål om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap. Till frågan huruvida ed bör tillåtas i sådant mål har beredningen ej tagit ståndpunkt. Beredningen uttalar, att denna fråga torde böra avgöras i samband med den allmänna revisionen av lagstiftningen på detta område.

Ytterligare må beröras ett i förslaget upptaget stadgande om *vittnesmål av vakter och andra som förrätta offentligt tjänsteärende* (11 §).

För närvarande må enligt 17 kap. 11 § äldre RB vakter och de, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, själva edligen vittna om det som dem i ty fall händer så ock om det de uträttat, om ej andra vittnen till äro. I särskilda författningar har detta stadgande förklarats avse även åtskilliga andra personer i deras utövning av offentligt tjänsteuppdrag, såsom fångvaktare och fångförare, kronolotsar, tulltjänstemän och personer, som ha att taga befattning med tillsyn å lagen om arbetarskydd eller skogshärbärges- och flottledshärbärgeslagarna. Beredningen framhåller, att dessa stadganden innefattade undantag från jävsregeln i 17 kap. 7 § äldre RB att angivare ej må vittna. Såsom framginge av rättsfall föreläge jävsfrihet även för det fall, att misshandel eller annat brott förövats mot sådan person under hans tjänsteutövning, dock icke om den förfördelade samtidigt förde talan i målet.

I nya RB upptages icke någon motsvarighet till äldre bestämmelser om vittnesjäv. I brottmål må dock målsägande icke vittna. Detta gäller även om han ej för talan i målet. Beredningen anmärker, att den omständigheten att någon angivit ett brott till åtal alltså ej i och för sig hindrade att han hördes

som vittne, såframt ej det åtalade brottet föröfvats mot honom. I sissnämnda fall kunde väl målsäganden höras i målet men hans hörande skedde i stort sett enligt reglerna för hörande av part i brottmål.

Enligt beredningen kunde till stöd för att i större omfattning än de nya bestämmelserna medgäve tillåta vittnesförhör med vakter och andra, som förrättade offentligt tjänsteärende, anföras särskilt det förhållandet, att den som föröfvade ett brott mot sådan befattningshavare i vissa fall kunde komma i åtnjutande av en oberättigad processuell förmån och därigenom avsiktligt minska rättsskipningens effektivitet. Av enahanda skäl hade också i nya RB stadgats, att jäv mot domare ej föreläge, om parten sökt sak med domaren för att göra honom jävig, samt vad anginge åklagare eller polismyndighet, att jäv ej finge grundas å åtgärd, som åklagaren eller polismyndigheten vidtagit å tjänstens vägnar, eller gärning, som föröfvats mot dem i eller för deras tjänst. Då behovet av den i 17 kap. 11 § äldre RB upptagna bestämmelsen kunde anses bestyrkt genom senare lagstiftning, hade beredningen ansett motsvarande bestämmelser alltjämt böra bibehållas.

I enlighet härmed stadgas i förslaget, att i stället för vad i äldre RB eller särskild lag eller författning är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra som förrätta offentligt tjänsteärende skall om deras hörande som vittne gälla, att hinder mot vittnesmål ej må grundas å gärning som i eller för ärendets utförande föröfvats mot dem, med mindre de föra talan som målsägande.

Beredningen anmärker, att förslaget avfattats i anslutning till den uppfattning som i rättstillämpningen gjort sig gällande angående de äldre bestämmelsernas innebörd. Sålunda borde vittnesmål icke i något fall tillåtas, om befattningshavaren samtidigt förde talan i målet såsom målsägande, detta vare sig talan avsåge ansvar eller enskilt anspråk. Den nuvarande bestämmelsen, att vittnesmål finge avläggas endast för det fall att andra vittnen ej vore att tillgå, syntes icke stå i god överensstämmelse med reglerna om fri bevisprövning. I senare rättstillämpning torde den ej heller ha upprätthållits. Sagda bestämmelse hade därför ej medtagits i förslaget.

Vissa fristående frågor.

På sätt förekommit jämväl i andra promulgationslagar, såsom förordningarna om införande av SL och UL samt promulgationslagen till 1901 års lag om ändringar i RB, ha i förslaget upptagits även stadganden vilka icke äro att hänföra till övergångsbestämmelser utan åsyfta en mera definitiv reglering av fristående frågor.

Det första av de lagrum som här avses innehåller bestämmelser om förfarandet i vissa fall, då fråga är om *egendoms förverkande till det allmänna eller annan sådan påföljd* (17 §).

I betänkandet erinras att med brott vore i stor utsträckning förenad påföljd av *egendoms förverkande till det allmänna*. Sådan påföljd kunde vara betingad av egendomens farliga beskaffenhet eller dess användning för brot-

tets förövande. Förverkande kunde också vara ägnat att motverka vinning av brott. Förverkandepåföljden kompletterades i sådana fall ofta av föreskrift, att om egendom som skulle dömas förverkad ej funnes i behåll, egendomens värde i stället skulle gäldas. I viss mån jämförlig med förverkande vore en sådan påföljd som föreskrivits i fråga om förfalskning. Enligt därom meddelade bestämmelser skulle med verktyg som vore ämnade till förfalskning så ock med vad genom förfalskning tillkommit förfaras så, att missbruk därav ej kunde ske.

Beredningen framhåller, att talan om egendoms förverkande eller därmed jämförlig påföljd i allmänhet fördes i samband med åtal och att påföljden vanligen drabbade endast den tilltalade. Några särskilda bestämmelser angående rättegången i sådant fall torde enligt beredningen icke vara erforderliga. I den mån talan hänförde sig till den särskilda påföljden gällde i tillämpliga delar samma regler som beträffande åtalet i övrigt. Stundom kunde emellertid påföljden drabba annan än den som förövat brottet. Vid olovlig varuinförsel kunde sålunda dömas till förverkande även om godset införts av annan än ägaren. Likaså torde förverkande enligt 8 kap. 30 § andra stycket SL kunna inträda utan att egendomens ägare gjort sig skyldig till brottslig gärning. Beredningen erinrar, att bestämmelser om förfarandet i fall då påföljden riktade sig mot annan än den i målet tilltalade nu funnes meddelade i vissa specialförfattningar. I åtskilliga hänseenden avveke dessa bestämmelser sinsemellan. Med hänsyn till den betydelse, som detta ämne ägde beträffande strafflagstiftningen i allmänhet, har beredningen funnit övervägande skäl föreligga för att de därmed sammanhängande spörsmålen gjordes till föremål för en allmän reglering ur processuell synpunkt. Det kunde enligt beredningen ifrågasättas, om ej en sådan reglering borde erhållit plats i nya RB. Då emellertid de frågor, som därvid mötte, vore av ganska speciell karaktär och deras behandling i nya RB även vore förenad med vissa formella svårigheter, har beredningen ansett övervägande skäl tala för att de behandlades i promulgationslagen till nya RB.

Vad angår innehållet av de bestämmelser, som sålunda kunna anses erforderliga, anför beredningen att med hänsyn till ifrågavarande påföljders natur torde vara uppenbart, att även då påföljden anginge någon som ej vore tilltalad, målet borde behandlas i den för brottmål stadgade ordningen. De i nya RB meddelade bestämmelserna för brottmål vore emellertid i vissa avseenden olika alltefter det straff som kunde följa å brottet. Vissa förenklingar vore medgivna för det fall, att å brottet icke kunde följa svårare straff än böter. Beredningen har ansett, att vad sålunda gällde med avseende å ansvarstalan för brott, varå icke kunde följa svårare straff än böter, borde erhålla motsvarande tillämpning även då talan fördes om förverkande eller annan sådan påföljd.

I betänkandet framhålles härfter, att en hänvisning till reglerna för åtal innebure, att talan skulle föras mot den som skulle drabbas av påföljden. I rättspraxis torde för närvarande icke någon ovillkorlig fordran härå uppställas. Beredningen omnämner, att straffrättskommittén för SL:s del an-

sett sig böra förorda bestämmelser angående förverkande av innebörd bland annat att yrkande om sådan påföljd skulle delges ägare ävensom annan som enligt vad känt vore hade rätt till egendomen. Till denna ståndpunkt hade beredningen anslutit sig.

I enlighet med det nu anförda har i förslaget till en början föreskrivits, att om fråga rörande egendoms förverkande till det allmänna eller annan sådan påföljd angår någon som ej är tilltalad, talan därom skall föras mot honom samt att om sådan talan i tillämpliga delar skall gälla vad i nya RB är föreskrivet angående åtal för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter. Vissa kompletterande bestämmelser ha emellertid ansetts erforderliga.

Beredningen framhåller, att den föreslagna hänvisningen till åtalsreglerna medförde att stämning å den mot vilken talan fördes i allmänhet vore erforderlig. Enligt nya RB kunde stämning i brottmål ej delges annorledes än genom handlingens överlämnande till den tilltalade. Såvitt anginge talan om förverkande av egendom som tagits i beslag syntes enligt beredningen ett undantag från denna regel erforderligt. Sedan egendomen omhändertagits för det allmännas räkning borde den omständigheten, att ägaren ej vore känd eller att han eller annan mot vilken talan fördes ej hade känt hemvist inom riket eller att eljest delgivning på sätt om stämning i brottmål vore stadgat ej kunde ske här i riket, icke utgöra hinder för ett avgörande huru med egendomen skulle slutligen förfaras. Härvid finge beaktas, att ägaren inför utsikterna att drabbas av straff ofta torde föredraga att förbli okänd eller eljest hålla sig undan. I vissa specialförfattningar hade också befunnits erforderligt att meddela bestämmelser, enligt vilka fråga om beslagtagnen egendoms förverkande kunde avgöras sedan vederbörande genom kungörelse lämnats tillfälle att bevaka sin rätt. I överensstämmelse med det nu anförda har beredningen ansett det böra medges, att under nyss angivna förutsättningar stämning finge kungöras på sätt i 33 kap. 12 § nya RB sägs.

För vissa fall ha ytterligare lätnader ansetts erforderliga. Enligt sistnämnda lagrum skall rätten förordna, att handlingen skall anslås i dess kansli, varjämte meddelande därom skall införas i allmänna tidningarna och, om det kan antagas därigenom komma till den söktes kännedom, även i annan tidning. Beredningen framhåller, att då värdet av beslagtagnen egendom i många fall kunde vara ringa, det syntes olämpligt att för de mål varom här vore fråga i varje fall uppställa krav på meddelandets införande i tidning. Beredningen erinrar att enligt 18 § lagen angående olovlig befattning med spritdrycker och vin i fråga om där avsett förverkandeförfarande gällde, att kungörelse i tidning ej erfordrades, om den beslagtagna egendomens värde ej uppginge till 100 kronor. En motsvarande regel syntes böra upptagas även för här ifrågavarande fall. Uppginge värdet av beslagtagnen egendom uppenbart ej till 100 kronor, borde sålunda vara tillräckligt, att stämningen ansloges i rättens kansli.

Bestämmelser av nu angiven innebörd ha upptagits i förslaget.

Föreskrifter ha även meddelats om verkan av svarandens utevaro, då stämning delgivits genom kungörelse. Beredningen framhåller i detta hänseende,

att enligt nya RB skulle i regel tilltalad i kallelse till rätten föreläggas vite. När såsom här för vissa fall föreslagits stämningen skulle kungöras på sätt i 33 kap. 12 § nya RB vore föreskrivet, kunde icke anses lämpligt att svaranden kallades vid äventyr av vite. Enligt de olika specialförfattningar, där kungörelseförfarande nu vore medgivet, vore underlåtenhet från ägarens sida att ge sig till känna i vissa fall förbunden med påföljd av egendomens förverkande. Särskilt med hänsyn till att svaranden i mål av förevarande beskaffenhet ofta torde vara obenägen att låta sig avhöra ansåge beredningen lämpligt att i anslutning till nyss berörda specialförfattningar föreskrevs, att svarandens utevaro skulle medföra att den mot honom förda talan i regel skulle bifallas. En tillämpning av denna påföljd borde dock icke under alla förhållanden följa. Därest av omständigheterna framginge att talan om förverkande vore ogrundad, borde den lämnas utan bifall.

I betänkandet framhålles, att av förslaget föranleddes ändring i sådana specialförfattningar enligt vilka nu ett extrajudiciellt förverkandeförfarande vore medgivet. Med de lättnader som föreslagits i avseende å delgivning och utredning, då ägaren icke vore känd eller icke kunde anträffas, torde enligt beredningen behovet av dylika bestämmelser i stort sett bortfalla. Som regel borde alltså gälla att fråga om förverkande skulle prövas av domstol på talan av åklagaren. I vissa fall då fråga vore om egendom av ringa värde torde dock för vinnande av arbetsbesparing ett extrajudiciellt förfarande kunna anses motiverat. I förslaget har intagits förbehåll för giltigheten av de särskilda bestämmelser, som sålunda kunna ifrågakomma.

Det må framhållas, att bestämmelser av här avsedd innebörd kunna väntas erhålla särskild betydelse, då egendom, som på grund av brott eller förseelse bör vara förverkad, tagits i beslag men åtal ej kan anställas därför att den brottslige är okänd eller ej kan anträffas för stämmings delgivning. I den mån ej i särskild författning bestämmelser därom äro meddelade, föreligger för närvarande i sådana fall icke någon möjlighet att få egendomen förklarad förverkad. Överståthållarämbetet har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 mars 1945 framhållit, att under dessa omständigheter och då ägaren ej heller senare låtit sig avhöra egendom, som på sin tid tagits i beslag, kunde år efter år bli kvarliggande i den beslagtagande myndighetens vård. För sin del har överståthållarämbetet för dessa och andra liknande fall ifrågasatt en särskild lagstiftning, varvid bestämmelserna om hittegoods borde tjäna som förebild. Egendomen borde sålunda efter viss tid kunna säljas, om ägaren ej låte sig avhöra.

I förslaget ha även upptagits bestämmelser om *förfarandet, då talan föres särskilt om utdömande av förelagt vite* (18 §).

Beredningen erinrar att då vite förelagts av administrativ myndighet, som icke själv ägde utdöma vitet, erfordrades att talan om föreläggandets tillämpning fördes vid rätten. I nya RB ha icke meddelats bestämmelser för det fall att sålunda i särskilt mål föres talan om utdömande av vite. Beredningen har ansett lämpligt att föreskrift meddelades om de regler som därvid skulle gälla. I sådant hänseende borde stadgas, att vad i nya RB vore föreskrivet

angående åtal för brott, varå icke kunde följa svårare straff än böter, skulle äga motsvarande tillämpning.

I en annan paragraf (19 §) ha föreslagits särskilda bestämmelser, avseende bland annat *förfarandet i brottmål mot tilltalad, som berövats sin frihet an- norledes än genom häktning.*

I första hand åsyftas de fall, då någon på grund av ett icke lagakraftvunnet utslag intagits i fångvårdsanstalt eller allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan på sådant intagande hålles i förvar. Sådant verkställighet kan ifrågakomma, vad angår vanligt frihetsstraff, på grund av nöjdförklaring eller i anledning av underlåten fullföljd från den dömdes sida samt i övrigt, såsom beträffande ungdomsfängelse, tvångsuppfostran eller förvandlingsstraff för böter, på grund av särskilda bestämmelser som medge verkställighet av icke lagakraftvunna utslag.

I betänkandet framhålles, att i dylika fall det hinder för utförande av talan, som frihetsberövandet utgjorde, måste undanröjas. Beträffande häktad meddelades i nya RB i sådant syfte särskilda bestämmelser. När tilltalad vore häktad i målet, skulle sålunda rätten förordna om hans inställande genom vederbörlig myndighet. Offentlig försvarare skulle alltid förordnas, om den tilltalade begärt det. Överklagade den tilltalade underrätts eller hovrätts dom eller beslut, skulle kostnad för delgivning i fullföljdsinstansen gäldas av statsverket. Då fråga vore om fullföljd till högsta domstolen vore han befriad från skyldighet att nedsätta fullföljdsavgift eller belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning. Slutligen hade åtskilliga föreskrifter meddelats i ändamål att påskynda avgörandet. Det vore enligt beredningen uppenbart, att dessa bestämmelser borde tillämpas även då någon för brott ådömts frihetsstraff eller skyddsåtgärd och domen på grund av nöjdförklaring eller särskilt lagstadgande börjat verkställas innan målet slutligen avgjorts.

I enlighet härmed stadgas i förslaget, att om för brott tilltalad genom dom, som må verkställas ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brottet och han för sådan verkställighet är intagen i straffanstalt, allmän uppfostringsanstalt eller säkerhetsanstalt eller i avbidan på verkställighet tagen i förvar, han vid fullföljd av talan i målet skall anses som häktad för brottet.

I betänkandet anmärkes vidare, att under vissa omständigheter kunde, sedan någon blivit dömd för brott, vid domstol väckas fråga om ändrad behandling av den dömd. Sålunda kunde domstol i vissa fall förordna om böters förvandling till fängelse. Stundom hade domstol att meddela beslut om för- ening av straff, som tidigare ådömts genom skilda utslag. Dom å ungdoms- fängelse skulle under viss förutsättning anses förfallen, varvid målet skulle återupptagas för utmätande av annat straff i stället för ungdomsfängelse. Liknande bestämmelser gällde beträffande tvångsuppfostran. Under vissa för- hållanden kunde vidare den, som underginge frihetsstraff eller tvångsupp- fostran, av domstol dömas till förvaring i säkerhetsanstalt att träda i stället för vad av straffet eller tvångsuppfostran återstode. Slutligen kunde enligt lagen om villkorlig dom fråga om ändrade bestämmelser med avseende å

sådan dom väckas vid domstol, förutom i samband med nytt åtal mot den dömde, även då denne, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, åsidosatte sina åligganden enligt den villkorliga domen eller då eljest anledning därtill förekomme.

Beredningen erinrar, att beträffande förfarandet vid domstolen och den dömdes processuella befogenheter i här avsedda fall fullständiga bestämmelser meddelats endast i lagen om verkställighet av bötesstraff. För övriga fall finnes endast i särskilda hänseenden bestämmelser meddelade. Det kunde enligt beredningen övervägas att för samtliga ifrågavarande fall föreskriva handläggning i den för brottmål i allmänhet stadgade ordningen. Med hänsyn till prövningens begränsade omfattning syntes emellertid icke erforderligt, att huvudförhandling gjordes obligatorisk. Rätten borde liksom för närvarande äga viss frihet att avgöra saken i den dömdes frånvaro. I övrigt torde emellertid den dömde i processuellt hänseende böra likställas med den som tilltalats för brott. Han syntes sålunda böra äga rätt att erhålla biträde av offentlig försvarare enligt de för tilltalad gällande reglerna. Om han vore intagen i fängelse eller därmed jämförlig anstalt för att undergå straff eller annan påföljd, som ålagts honom genom den tidigare domen, borde han uppenbarligen anses som häktad i målet. Vad anginge skyldighet för den dömde att till statsverket återgälda kostnad för offentlig försvarare framhåller beredningen, att en analogisk tillämpning av nya RB:s bestämmelser skulle medföra att återbetalningsskyldighet i vissa fall, såsom vid förening av straff, bleve obligatorisk. Detta skulle ofta vara obilligt. Den dömde kunde vara utan skuld till att saken mot honom måste upptagas på nytt. Beredningen har ansett övervägande skäl tala för att arvode och ersättning till offentlig försvarare alltid borde gäldas av statsverket.

Även i nu angivna hänseenden ha bestämmelser meddelats i förslaget.

Ytterligare innehåller förslaget stadganden om *rättegången i mål, däri enligt lag talan å det allmännas vägnar skall föras av allmän åklagare eller annan myndighet, oaktat i målet ej är fråga om allmänt åtal* (20 §).

I betänkandet nämnas ett flertal exempel på dylika fall. Sålunda kan enligt GB ifrågakomma, att allmän åklagare är pliktig att yrka äktenskaps återgång. Enligt patentförordningen och lagen om skydd för vissa mönster och modeller äger allmän åklagare under närmare angivna förutsättningar föra talan om ogillande av patent eller om upphävande av registrering av mönster. På talan av allmän åklagare kan enligt lagarna om bulvanförhållande i fråga om fast egendom eller aktier i vissa bolag domstol förordna om åtgärder till upplösning av sådant bulvanförhållande. Enligt gruvlagen äger allmän åklagare väcka klandertalan, om inmutningsrätt beviljats i strid mot vissa i lagen angivna bestämmelser, ävensom i motsvarande fall föra talan mot utmålsförrättning. Vidare kommer i betraktande talan om vitesföreläggande i vissa fall. Enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. kan talan om förverkande av koncession å sådan fyndighet föras av kronans ombudsman. Talan om föreläggande av åtgärder till betryggande av återväxt m. m.

föres enligt skogsvårdslagen av skogsvårdsstyrelsen. Och enligt lagen angående uppsikt å vissa jordbruk tillkommer det jordbrukskommissionen att föra talan om åtgärder till förebyggande av vanhävd.

Enligt vad i betänkandet framhålles kunde i vissa fall talan, som här avses, föras i samband med åtal. Även för det fall, att talan fördes utan samband med ansvarstalan, gällde emellertid stundom på grund av särskild föreskrift, att målet skulle behandlas som brottmål. Stadganden av dylik innebörd vore meddelade i lagen om uppsikt å vissa jordbruk ävensom bulvanlagarna. I övriga här omförmälda lagar vore liknande föreskrifter ej meddelade.

Beredningen anför, att den likartade beskaffenheten av här berörda mål föranledde, att såvitt möjligt enhetliga bestämmelser borde gälla beträffande rättegången. Att, såsom nu i vissa fall vore föreskrivet, i allo likställa dessa mål med brottmål syntes under den nya rättegångsordningen icke vara lämpligt. De i nya RB meddelade bestämmelserna för rättegången i brottmål förutsatte i allmänhet, att någon vore misstänkt eller tilltalad för brott, och bestämmelserna vore i vissa fall olika allt efter brottets beskaffenhet. Under dessa omständigheter kunde stundom vara tveksamt vilka regler skulle tillämpas, när talan om ansvar ej fördes. Det kunde även ifrågasättas, om exempelvis reglerna angående förundersökning, försvarare och omröstning i brottmål överhuvud vore lämpade för de förhållanden, som här avsåges. De i nya RB för brottmål stadgade inskränkningarna i reglerna om editionsplikt borde ej vinna tillämpning, när fråga ej vore om ansvar.

Enligt beredningens uppfattning talade därför övertvägande skäl för att ifrågavarande mål närmast behandlades som tvistemål. Den omständigheten, att kärandetalan skulle utföras av åklagare eller annan myndighet å det allmännas vägnar, medförde å andra sidan, att icke heller tvistemålsreglerna till alla delar borde komma till användning. I stället för vad i fråga om tvistemål stadgades om föreläggande för part och parts utevaro borde beträffande den, som förde talan å det allmännas vägnar, gälla vad om åklagare vore föreskrivet. Föreläggande för honom att komma tillstådes vid äventyr, att hans talan eljest förfölle, borde sålunda icke ifrågakomma. Vad anginge fullföljd av målet i högre rätt syntes enligt beredningen en ytterligare anknytning till brottmålsreglerna påkallad. För samtliga mål, varom här vore fråga, borde gälla, att rätten att å det allmännas vägnar fullfölja eller eljest föra talan i högsta domstolen skulle bedömas efter de regler, som i nya RB meddelats beträffande åklagartalan i brottmål. Detta innebure bland annat, att stadgandena om prövningstillstånd icke skulle tillämpas såvitt anginge det allmännas talan samt att denna talan i högsta domstolen i princip skulle fullföljas och utföras av justitiekanslern. Med hänsyn till det anförda och då kravet på vadeanmälan vore utan betydelse för dessa mål borde enligt beredningen kunna uppställas som regel, att i fråga om ordningen för fullföljd i högre rätt vad i nya RB vore stadgat om allmänt åtal skulle äga motsvarande tillämpning. Även frågan om skyldighet för svaranden att ersätta statsverkets utgifter i rättegången samt skyldighet för statsverket eller käranden att gälda

kostnader i rättegången borde bedömas efter samma grunder som om åklagare mot svaranden fört talan om ansvar.

Bestämmelser av nu angiven innebörd ha intagits i förslaget.

Beredningen erinrar, att då i förslaget angivits att talan skulle föras å det allmännas vägnar, därigenom torde uteslutas mål, däri kronan vore part, d. v. s. mål, däri kronan hade att omedelbart tillvarataga sitt eget intresse, såsom då kronan gjorde gällande bättre rätt till fast egendom eller yrkade skadestånd på grund av fel i leverans eller förde talan i mål om klander av utmätning, som ägt rum för uttagande av skatt. Om talan å det allmännas vägnar vore ej heller fråga, då det ålåge offentlig myndighet att genom särskilt förordnad företrädare tillvarataga enskilda intressen, t. ex. i mål som avsåges i lagen om tillsyn över stiftelser.

Slutligen anmärker beredningen, att även vid talan å det allmännas vägnar tillämpning av de föreslagna bestämmelserna stundom kunde vara utesluten på grund av särskild föreskrift. Särskilda bestämmelser funnes sålunda meddelade angående bevakandet av det allmännas talan i vattenmål. I förslaget har gjorts förbehåll för giltigheten av dylika särskilda bestämmelser.

I anledning av att vittnesjäven icke bibehållits i nya RB ha bestämmelser i olika avseenden ansetts erforderliga. Vad angår vittnen vid avtal eller andra rättshandlingar av privaträttslig natur har beredningen utarbetat ett särskilt lagförslag. I här förevarande lag ha bestämmelser ansetts böra upptagas dels såvitt angår *vittnen vid offentliga förrättningar*, dels ock för vissa fall, då enligt lag eller författning *ojävig person skall anlitas för besiktning, uppskattning eller annat sådant uppdrag* (24 §).

Beredningen framhåller beträffande vittne vid offentlig förrättning, att vittnes anlitage i sådant fall enligt rättspraxis ansetts avse allenast säkerställande av bevisning angående vad vid förrättningen förekommit och alltså ej berörde förrättningens giltighet. I nya RB hade för motsvarande fall föreskrivits, att till vittne skulle tagas trovärdig person. I överensstämmelse härmed har i förslaget stadgats, att om enligt lag eller författning vittne skall närvara vid offentlig förrättning, trovärdig person bör anlitas.

Med avseende å besiktning, uppskattning eller annat uppdrag av beskaffenhet att böra handhas av opartiska personer förekomma, enligt vad i betänkandet framhålles, i lagar och författningar — förutom bestämmelser däri närmare anges vad i jävsavseende skall gälla — även stadganden som endast utsäga, att den som anlitas för uppdraget skall vara ojävig. I betänkandet lämnas ett flertal exempel på dylika stadganden. Här må endast erinras, att besiktning eller syn, värdering eller uppskattning genom ojäviga personer kan utgöra villkor bland annat för beviljande av panträtt i spannmål, utbekommande av ersättning ur älgskadefond, rätt för strandägare m. fl. att upptaga sjunkvirke eller rätt för upplagshållare att sälja i upplagshus inlagda varor, som äro utsatta för förskämning eller snar förstörelse eller fordra alltför kostsam vård. Beredningen framhåller, att åtgärder av ifrågavarande slag stundom vore beroende av sakägarens initiativ och att det

då ankomme på honom att utse personer för uppdragets fullgörande. I andra fall utsåges förrättningsman av myndighet eller av förrättningsman som förordnats av myndighet. För samtliga fall torde enligt beredningen gälla, att den omständigheten att för uppdraget anlitas jävig person kunde inverka på åtgärdens giltighet. Beredningen uttalar, att i saknad av uttryckliga bestämmelser kunde vara ovisst, vilka omständigheter som skulle grunda jäv mot de för uppdraget utsedda. Ibland låge det närmast till hands att tillämpa reglerna för domarjäv. I andra fall åter syntes med fog kunna ifrågasättas, om ej bestämmelserna angående vittnesjäv varit åsyftade. Beredningen nämner i detta hänseende bland annat, att enligt jaktlagen i vissa fall för rätt att tillvarataga djur, som fällts inom annans jaktområde, fordrades, att bortförandet skedde i närvaro av ojäviga personer. Med hänsyn till den tvekan, som sålunda kunde föreligga, och då vittnesjäven icke bibehållits i nya RB, vore enligt beredningen lämpligt, att bestämmelse meddelades om vad i detta avseende skulle gälla.

Härutinnan uttalas i betänkandet, att det kunde övervägas att uppställa samma krav på opartiskhet som i nya RB gällde beträffande sakkunnig. För uppdraget skulle alltså ej få anlitas någon som till saken eller uppdragsgivaren stode i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kunde anses förringad. För enskilda sakägare och förrättningsmän kunde emellertid stundom möta svårighet att rätt bedöma innebörden av en dylik regel. I vissa fall vore också på grund av uppdragets art lämpligast, att den som skulle anlitas för uppdraget vore underkastad bestämmelserna om domarjäv. Med hänsyn därtill och då en enhetlig reglering borde eftersträvas, hade beredningen funnit övervägande skäl tala för att reglerna om domarjäv skulle lända till efterrättelse. I överensstämmelse härmed har förslaget i denna del avfattats.

Departementschefens yttrande.

Då nya RB antogs av 1942 års riksdag, kunde tidpunkten för dess ikraftträdande icke närmare bestämmas. Genom nya RB reglerades den allmänna processen i tvistemål och brottmål. Ändringar erfordrades därutöver beträffande olika slag av specialprocess, liksom i fråga om de författningar, som innehålla bestämmelser angående domstolarnas sammansättning och det processuella förfarandet i vissa särskilda slag av mål tillhörande den allmänna processen. Även i övrigt påkallades i skilda avseenden nya bestämmelser. Avsikten var, att med dessa ändringar och övriga följd författningar skulle anstå, till dess statsmakterna fattat ståndpunkt till frågan om rättegångsväsendets gestaltning i den allmänna processen. Då den tid, som kunde åtgå för det fortsatta lagstiftningsarbetet, icke kunde överskådas, stadgades i nya RB i fråga om dess ikraftträdande allenast, att Konungen med riksdagen hade att förordna därom.

Det lagstiftningsarbete, som alltså återstod vid nya RB:s antagande, har nu fortskridit så långt, att tiden torde vara inne för framläggande av förslag om nya RB:s införande.

Bestämmelser i detta ämne ha upptagits i processlagberedningens förevärande lagförslag. Däri meddelas sålunda stadgande om ikraftträdande av nya RB ävensom övergångsbestämmelser i olika hänseenden. På sätt förekommit även i andra promulgationslagar, upptar förslaget därutöver vissa stadganden, som icke äro att hänföra till övergångsbestämmelser, utan åsyfta en mera definitiv reglering av fristående frågor.

De sakliga anmärkningar, som inom lagrådet riktats mot förslaget, angå endast detaljfrågor. I stort sett har förslaget lämnats utan erinran av lagrådet. Även jag finner förslaget vara ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Med hänsyn till lagrådets yttrande har dock förslaget ansetts böra undergå någon överarbetning inom justitiedepartementet. I samband därmed ha även i övrigt vissa redaktionella jämkningar vidtagits. Jag skall nu ingå på anmärkningarna mot förslaget och de ändringar, som i anledning därav eller eljest ansetts påkallade.

Processlagberedningen har erinrat, att före nya RB:s ikraftträdande erfordrades ett stort antal förberedande åtgärder, särskilt på domstolsväsendets område. Enligt förslaget skall det tillkomma Kungl. Maj:t att förordna i dessa ämnen. Med hänsyn till den tid, som kunde beräknas åtgå för dessa åtgärder, hade beredningen utgått från att den nya rättegångsordningen kunde träda i kraft den 1 januari 1947.

Det förberedande arbete av administrativ natur, som sålunda åsyftats, har på grund av sin omfattning visat sig kräva längre tid än som från början beräknats. Redan av denna anledning torde hinder föreligga att genomföra rättegångsreformen till den tidpunkt, som beredningen förutsatt. Härtill kommer att även vissa byggnadsfrågor kräva sin lösning innan reformen kan träda i kraft. Jag åsyftar härvid främst anskaffande av lokaler för de nya hovrätterna i Göteborg och Sundsvall. Övriga hovrätter behöva ökat utrymme. I fråga om Svea hovrätt och Göta hovrätt är detta behov så trängande att det måste tillgodoses innan reformen genomföres. Det nya förfarandets gestaltning har också ansetts kräva att högsta domstolen erhåller andra lokaler. De lokaler, som domstolen för närvarande disponerar på Stockholms slott, medgiva icke anordnande av muntliga huvudförhandlingar.

Det är min avsikt att under nästa år låta slutföra arbetet med de administrativa följdförfattningarna. Under år 1947 böra även byggnadsfrågorna ha erhållit sin lösning. Hovrätterna i Göteborg och Sundsvall böra lämpligen träda i verksamhet någon tid, förslagsvis tre månader, före reformens genomförande. Däres! byggandet av hovrättshus i dessa båda städer igångsättes så snart medel stå till förfogande — erforderliga anslag ha beviljats av årets riksdag, se skrivelse nr 53 — böra byggnaderna kunna vara färdiga den 1 oktober 1947. Arbetena på inredande av nya lokaler åt högsta domstolen och på utvidgning av Svea hovrätts lokaler ha i viss utsträckning redan påbörjats. Ombyggnadsarbetena för Göta hovrätt torde inom kort kunna taga sin början.

Med hänsyn till det nu anförda torde — på sätt även förutsatts då förevärande förslag remitterades till lagrådet — den nya rättegångsordningen böra

träda i kraft den 1 januari 1948. I de förslag till följdändringar, som genom olika propositioner förelagts detta års riksdag, har också som dag för följdändringarnas ikraftträdande angivits den 1 januari 1948.

I detta sammanhang må erinras, att sedan processlagberedningen avgav sitt betänkande, särskilda åtgärder vidtagits i syfte att förbereda rättegångsreformen. Jag avser härvid i första hand de direktiv, som genom cirkulär den 13 oktober 1944 meddelats rikets allmänna underrätter och åklagare för åstadskommande av anpassning av det processuella förfarandet vid underrätterna efter principerna i nya RB. Med ledning av dessa direktiv föreligger möjlighet att närma det nuvarande förfarandet vid underrätt till det rättegångssätt, som där skall tillämpas enligt nya RB. Övergången till den nya rättegångsordningen kan därigenom väsentligt underlättas. Å andra sidan är att beakta, att denna övergångsordning endast avser en anpassning inom ramen av gällande lagbestämmelser. Det är alltså icke möjligt att på denna väg fullt tillvarataga de fördelar, som inrymmas i den nya rättegångsordningen. Praktiska svårigheter kunna även inställa sig, då det gäller att sålunda förena grundsatser, tillhörande skilda rättegångsordningar. Att söka avhjälpa dessa olägenheter genom partiella ändringar i gällande lagstiftning torde icke vara lämpligt. För att genom upplysningsverksamhet och liknande åtgärder underlätta övergången till den nya ordningen har nyligen inom justitiedepartementet tillsatts en särskild nämnd. De nyss antydda olägenheterna utgöra emellertid en särskild anledning att icke låta anstå med nya RB:s ikraftträdande längre än som oundgängligen kräves.

Jag torde härefter först få uppehålla mig vid de bestämmelser, som angå förhållandet mellan ny och äldre lag i avseende å rättegångar som pågå vid tiden för nya RB:s ikraftträdande. Frågan härom behandlas i beredningens förslag väsentligen i 12 §. Inom lagrådet har framhållits vikten av att stadgandena i denna del gjordes så enkla som möjligt. Eftersträvas borde därjämte att de nya bestämmelserna snarast möjligt bragtes i tillämpning. Tre av lagrådets ledamöter ha ifrågasatt, om dessa önskemål blivit i erforderlig mån tillgodosedda. I beredningens förslag har såsom huvudregel angivits, att mål vari rättegång inlets före nya RB:s ikraftträdande skall behandlas enligt äldre lag. Ganska vittgående undantag, innefattande tillämpning av de nya reglerna, ha dock föreskrivits för mål, som vid sagda tidpunkt ännu icke avgjorts av underrätten. Enligt nämnda tre lagrådsledamöter förtjänade övervägas, om ej en lämpligare ordning stode att vinna genom att den nya rättegångsordningen i princip gjordes tillämplig å redan anhängiga mål. I förevarande paragraf behövede därvid endast angivas i vilka hänseenden äldre lag skulle lända till efterrättelse. Huru lagrummet beträffande detaljerna borde avfattas enligt detta alternativ, har närmare angivits i yttrandet. En ledamot av lagrådet har funnit sig böra godtaga den i beredningens förslag upptagna huvudregeln såsom utgångspunkt för övergångsordningen men för sin del förordat viss inskränkning beträffande den omfattning, i vilken nya RB skulle tillämpas i äldre mål. För den händelse den av beredningen valda uppställningen bibe-

hölles oförändrad, ha samtliga ledamöter hemställt om vissa jämkningar i lagtexten.

Mellan det alternativ, som i första hand förordats av lagrådets majoritet, samt beredningens förslag föreligger i sak ingen nämnvärd skillnad. Endast på några punkter av jämförelsevis underordnad betydelse skulle enligt nämnda alternativ ifrågakomma utsträckt tillämpning av nya RB. Vad angår underrättsförfarandet skulle sålunda även enligt majoritetens förslag äldre RB alltjämt i stort sett äga tillämpning, och mål, som av underrätt avgjorts före nya RB:s ikraftträdande, skulle i högre rätt behandlas helt enligt äldre lag. I flertalet fall torde alltså sakligt sett tillämpningen av äldre lag komma att framstå såsom huvudregel beträffande äldre mål. Med hänsyn till det anförda och då majoritetens förslag ej heller i fråga om överskådlighet synes äga något avgjort företräde, har jag icke ansett tillräckliga skäl föreligga att frångå den eljest vid en ny processordnings införande så gott som undantagslöst antagna huvudregeln om tillämpning av äldre lag.

Denna ståndpunkt har, som redan nämnts, biträtts även av en ledamot inom lagrådet. Denne ledamot har emellertid förordat viss begränsning i fråga om tillämpningen av ny lag. Beredningens förslag innebär bland annat, att de nya reglerna om tvångsmedel i brottmål i viss utsträckning skola tillämpas även i äldre mål. Då i nya RB häktningsreglerna stode i nära samband med förhandlingsreglerna, har nämnda ledamot ansett, att för underrätternas del svårigheter kunde befaras under övergångstiden, detta tydligen med hänsyn till att nuvarande regler om förfarandet i stor utsträckning komma att gälla beträffande äldre mål. Därest av denna anledning de nya häktningsreglerna uteslötes från tillämpning vid underrätt, borde detsamma gälla även om övriga föreskrifter angående tvångsmedel i brottmål.

Enligt beredningens förslag ha i 16 § meddelats särskilda föreskrifter för det fall, att tvångsmedel i brottmål anlåtats redan före nya RB:s ikraftträdande. De i 12 § givna bestämmelserna komma därigenom, såvitt nu är i fråga, att avse endast de säkerligen sällsynta fall, då efter nya RB:s ikraftträdande vid underrätt ifrågakommer att i ett tidigare anhängiggjort mål anlita häktning eller annat tvångsmedel. Även om förslaget medför att förfarandet i dessa fall kan bliva något mera komplicerat än för närvarande, torde därför olägenheter härav endast undantagsvis giva sig till känna. Då det skulle kunna leda till stötande resultat, om äldre lag i dessa hänseenden finge gälla, och svårigheterna vid de nya reglernas tillämpning, om så erfordras, kunna avhjälpas genom allmänna anvisningar eller tillämpningsföreskrifter, som i allt fall torde komma att utfärdas för underlättande av övergången till nya RB, har jag icke heller i denna del funnit skäl att frångå beredningens förslag. I anledning av de erinringar, som framställts mot olika detaljbestämmelser i förevarande paragraf, har däremot förslaget på några punkter underkastats omarbetning.

Lagrådet har i detta sammanhang även uttalat önskemål om en omgruppering av förslagets bestämmelser. I sådant hänseende har erinrats, att 12 § inledde en grupp av stadganden (12—16 §§), som med undantag av 14 §

andra stycket andra punkten avsåge själva övergången till den nya rättsgångsordningen. Dessa stadganden, som alltså huvudsakligen vore av betydelse endast under en kortare tid, föreginges och efterföljdes av bestämmelser, vilka skulle gälla även för framtiden. En sådan uppställning vore enligt lagrådets mening mindre tillfredsställande, och en lämpligare ordningsföljd skulle erhållas, därest de egentliga övergångsbestämmelserna finge sin plats antingen i början av promulgationslagen eller i slutet av densamma.

Vad sålunda anförts kan icke fränkännas ett visst berättigande. Att åstadkomma en ändrad uppställning stöter emellertid på särskilda svårigheter. Beredningens förslag inledes med bestämmelser om ikraftträdandet. På vedertaget sätt följa därefter stadganden rörande den omfattning i vilken äldre lag skall förlora sin giltighet. I samband därmed meddelas vissa bestämmelser av betydelse för frågan om nya RB:s tillämpningsområde m. m. Då dessa bestämmelser i viss mån även innefatta förbehåll om fortsatt giltighet av äldre lag, ha de sin naturliga plats i anslutning till de stadganden, som avse upphävande av äldre lag. I förslaget följa därefter de av lagrådet åsyftade övergångsbestämmelserna angående förfarandet i äldre mål (12—16 §§). På sätt lagrådet alternativt ifrågasatt kunde ligga nära till hands, att dessa bestämmelser erhöles sin plats efter de stadganden (17—24 §§ i beredningens förslag), som avse att för framtiden reglera vissa fristående frågor. Mot en sådan omflyttning möta emellertid betänkligheter från den synpunkten, att sistnämnda grupp av bestämmelser i vissa fall bygger på de grundsatser angående förhållandet mellan äldre och ny lagstiftning, som kommit till uttryck särskilt i 12 §. Med hänsyn till det anförda har jag ansett förslagets indelning böra bibehållas.

Ett annat stadgande, som varit föremål för delade meningar inom lagrådet, är 11 § i beredningens förslag, avseende vittnesmål av vakter och andra som förrätta offentligt tjänsteärende.

Som ett undantag från vissa vittnesjäv i äldre RB föreskrives i 17 kap. 11 § nämnda balk, att vakter och de, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det, som dem i ty fall händer, så ock om det de uträttat, där ej andra vittnen äro till. Detta stadgande, som är tillämpligt bland annat å polismän, skall enligt föreskrifter i särskilda författningar gälla även åtskilliga andra personer i utövning av offentligt tjänsteuppdrag, såsom fångvaktare, kronolotsar, tulltjänstemän och personer, som ha att utöva tillsyn enligt lagstiftningen om arbetarskydd. Enligt 36 kap. 1 § nya RB gäller som allmän regel, att envar, som icke är part i målet, må höras som vittne. Som undantag från denna regel stadgas dock, att i brottmål målsägande ej må vittna, även om han ej för talan. Denna bestämmelse utesluter vittnesmål av den som i förhållande till det åtalade brottet intager ställning av målsägande. Om vid förrättningar av hithörande slag någon förgripit sig mot förrättningsmannen, kan alltså föreligga hinder att höra förrättningsmannen där- om såsom vittne. Detta utesluter visserligen ej, att han ändå höres i målet, men förhöret sker då i stort sett enligt reglerna för hörande av part i

brottmål. Förhör under ed eller sanningsförsäkran kan i sådant fall icke ifrågakomma. Beredningen har ansett påkailat att i detta avseende föreslå bestämmelser som medgiva att förrättningsmannen under vissa förutsättningar alltjämt kan höras såsom vittne. I förevarande paragraf har sålunda stadgats, att i stället för vad i äldre RB eller särskild lag eller författning är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra, som förrätta offentligt tjänsteärende, skall om deras hörande som vittne gälla, att hinder mot vittnesmål ej må grundas å gärning, som i eller för ärendets utförande förövats mot dem, med mindre de föra talan som målsägande.

Tre ledamöter av lagrådet ha avstyrkt förslaget i denna del. I sitt yttrande ha dessa ledamöter framhållit bland annat, att frågan huruvida målsägande borde tillåtas att vittna ingående övervägts under förarbetena till nya RB. Även de s. k. polisvittnenas ställning hade därvid beaktats. Den ståndpunkt, som i nya RB intagits till frågan om målsägandens hörande på vittnesed, syntes välgrundad. De äldre bestämmelserna i ämnet hade tydligen förestavats av den äldre rättegångsordningens legala bevisregler. Efter införandet av fri bevisprövning syntes särskilda undantagsbestämmelser på detta område få en mycket ringa betydelse. Mot genomförande av förslaget talade i övrigt, att den däri avsedda kategorien av målsägande skulle tillsynes få en privilegierad ställning i processordningen framför andra, som kunde vara lika trovärdiga. Målsägandes hörande som vittne skulle vidare stå i mindre god överensstämmelse med föreskriften i nya RB, att målsägande med rättens tillstånd ägde ställa frågor till den tilltalade. Det kunde även befaras, att då det ej tillåtes den tilltalade att med ed eller sanningsförsäkran bekräfta sin berättelse om händelseförloppet, det föreslagna undantagsstadgandet skulle uppfattas som ett obehörigt gynnande av den som, ändå att han ej förde talan i målet, framstode som den tilltalades egentliga motpart.

En ledamot av lagrådet har i sak lämnat förslaget utan erinran samt därvid särskilt framhållit, att oavsett den fria bevisprövningen fortfarande torde komma att åt edfästa utsagor tillmätas större betydelse än åt andra uttalanden, även om dessa härrörde från trovärdiga personer. Det finge även beaktas, att polisman eller liknande befattningshavare med hänsyn till sin tjänstställning icke vore att jämställa med målsägande i allmänhet. Han hade sålunda i regel icke sådant intresse i saken, att lämpligheten av hans hörande såsom vittne behövde ifrågasättas på sätt som eljest kunde vara påkallat i fråga om målsägande.

Beredningens förslag innebär, som redan antytts, ett visst avsteg från den i nya RB fastslagna regeln, att målsägande i brottmål ej må höras som vittne. Undantag från denna regel hade ifrågasatts även under förarbetena till nya RB. Vid granskning av förslaget till nämnda balk hemställde sålunda samtliga ledamöter i lagrådet om modifikationer i förslaget som skulle göra det möjligt bland annat att höra polismän och därmed jämställda befattningshavare såsom vittnen, även då de vore målsägande. Liksom enligt förevarande förslag skulle detta dock ej tillåtas beträffande den som förde

talans i denna egenskap. Dessa ändringsförslag vunno emellertid icke beaktande vid nya RB:s antagande.

Då processlagberedningen nu sett sig föranlåten att framlägga ett förslag, som innefattar undantag från den i nya RB upptagna regeln, torde detta väsentligen bero på att behovet av en sådan undantagsbestämmelse funnits mera framträdande vid den granskning, som beredningen efter nya RB:s antagande haft att ägna speciallagstiftningen på skilda områden. I detta hänseende må erinras att bestämmelser, motsvarande 17 kap. 11 § äldre RB, återfinnas bland annat i tull- och jaktlagstiftningen samt lagstiftningen angående arbetarskydd. Beredningen har även ansett erforderligt att föreslå införande av liknande bestämmelser i krigsdomstolslagen. Förslaget därom har granskats av lagrådet, som i utlåtande den 1 september 1944 utan meningsskiljaktighet funnit sig böra godtaga den föreslagna ordningen.

Vad från lagrådets sida anmärkts mot det föreliggande förslaget kan icke fränkännas betydelse. Det kan även förefalla anmärkningsvärt att man nu skulle frångå den ståndpunkt, som intagits i nya RB. Å andra sidan får beaktas, att förevarande spörsmål utgör endast en detalj i den större frågan om rätt för målsägande att vittna samt att beredningens förslag grundats på nya och mera omfattande undersökningar i denna del. Det förtjänar även framhållas, att förslaget står i överensstämmelse med den uppfattning, som tidigare i olika sammanhang företrätts av lagrådet.

Till stöd för förslaget har beredningen särskilt åberopat, att den som förövat ett brott mot här avsedda befattningshavare skulle, om nya RB:s regler upprätthölls utan undantag, i vissa fall kunna komma i åtnjutande av en oberättigad processuell förmån samt därigenom avsiktligt minska rättsskipningens effektivitet. Om en sådan utveckling kan befaras, är det tydligen angeläget, att densamma motverkas. Även eljest synes ett ovillkorligt upprätthållande av vittnesförbudet för målsägande i här avsedda fall kunna leda till otillfredsställande resultat. Jag tänker härvid särskilt på att möjligheten till vittnesförhör i vissa fall kommer att bero av omfattningen av åklagarens ansvarstalan. Om en person åtalas för våldsamt motstånd vid anhållande, föreligger enligt nya RB icke hinder att höra den polisman, som verkställt anhållandet, såsom vittne. Skulle den anhållne vid tillfället ha gjort sig skyldig till misshandel mot polismannen, är denne däremot såsom målsägande hindrad att vittna i målet. På samma sätt skulle en tulltjänsteman väl kunna vittna mot den som ertappats med smuggling, men om den ertappade satt sig till motstånd och därvid rest livsfarligt vapen, skulle hinder föreligga för vittnesmål. En sådan ordning kan knappast anses tillfredsställande. Såsom anförts av en ledamot i lagrådet torde större avseende alltså komma att fästas vid beedigade utsagor än vid de utsagor som utan edsansvar avgivas av målsägande. Behov av att kunna höra vederbörande på ed även då han själv blivit förfördelad kan därför antagas komma att yppas.

Med hänsyn till vad nu anförts är jag icke beredd att biträda den ståndpunkt som intagits av lagrådets majoritet. Det synes mig nödvändigt att åt-

minstone avvakta någon tids erfarenhet av det nya rättegångssystemet innan man avstår från möjligheten att höra ifrågavarande personer på ed. Jag vill framhålla, att den fria bevisprövningen väl kan å ena sidan sägas något minska behovet av edligt förhör med dem, men att å andra sidan betänkligheterna mot att de höras såsom vittnen förlorat i betydelse sedan domstolen fått full frihet att värdesätta vittnesmålen. Det får emellertid anses önskvärt att, även om någon definitiv ståndpunkt till frågan ej tages i detta sammanhang, söka beakta de framställda invändningarna i görlig mån. En framkomlig väg synes härvid vara, att åt rätten överlåtes att med hänsyn till omständigheterna avgöra, om befattningshavaren, då han ej för talan som målsägande, må höras som vittne angående gärning, som vid uppdragets utförande förövats mot honom (jämför 36 kap. 4 § nya RB). Vid den här förutsatta prövningen torde främst böra vara vägledande, om befattningshavaren med hänsyn till brottets mer eller mindre grova beskaffenhet samt omständigheterna i övrigt kan antagas äga sådant intresse i saken, att han bör jämföras med annan målsägande och följaktligen ej får vittna.

Inom lagrådet har även berörts frågan, om ej bestämmelserna i ämnet hade sin rätta plats i nya RB. För egen del har jag ansett, att de, i avbidan på ett definitivt ståndpunktstagande, få inflyta i promulgationslagen. I beredningens förslag har alltså i denna del endast ansetts böra vidtagas jämkningar i den riktning som nyss angivits, varvid tillika beaktats vissa av lagrådet i avseende å formuleringen framställda erinringar.

Vad angår övriga anmärkningar mot beredningens förslag har i anslutning till lagrådets hemställan vidtagits en formell jämkning i 1 §, berörande även 29 §. I 2 § ha tillägg och jämkningar skett i enlighet med vad lagrådet förordat. Till 3 § har i överensstämmelse med lagrådets förslag fogats ett förtydligande tillägg. Då bestämmelserna i 5 §, såsom redan antytts, äro av viss betydelse för frågan om nya RB:s tillämpningsområde, har jag icke ansett lämpligt att, såsom lagrådet ifrågasatt, utesluta dessa bestämmelser ur förslaget eller överföra dem till 28 §. Icke heller i fråga om lagrummets avfattning har jag funnit skäl att frångå beredningens förslag. I 7 § ha vidtagits de ändringar, varom lagrådet hemställt.

När före nya RB:s ikraftträdande anlitats tvångsmedel i brottmål, skall, såsom förut antytts, enligt 16 § i beredningens förslag äldre lag i huvudsak gälla i fråga om verkan av den vidtagna åtgärden och dess fortsatta bestånd. Inom lagrådet ha de ledamöter, som vid 12 § hemställt att nya lagen principiellt gjordes tillämplig beträffande äldre mål, tillstyrkt viss ändring i 16 § av innebörd att de nya reglerna erhöles utsträckt tillämpning i fråga om häktning, som företagits före ikraftträdandet. Därvid har erinrats, att enligt gällande rätt häktning, om den ej företoges i en redan inledd rättegång, alltid innefattade anhängiggörande av talan och att frågan om häktningens fortsatta bestånd inom kort tid skulle prövas av rätten. Det syntes riktigt, att om denna prövning företoges efter nya RB:s ikraftträdande, de nya reglerna tillämpades. Den ledamot av lagrådet, som vid 12 § tillstyrkt sådan

ändring, att vid underrätt äldre bestämmelser alltid komme att gälla beträffande tvångsmedel, då rättegång inletts före nya RB:s ikraftträdande, har hemställt om däremot svarande jämkning av 16 §.

En ändring i den riktning, som majoriteten förordat, kunde visserligen synas ägnad att giva större utrymme för de farhågor om svårigheter vid tillämpningen som berörts vid 12 §. Om, såsom föreslagits, de nya häktningsreglerna i här avsedda fall skulle lända till efterrättelse först från och med den tidpunkt, då målet kommer före vid rätten, lära några olägenheter i detta hänseende dock icke vara att förvänta. Med hänsyn härtill och då det från andra synpunkter måste anses som en fördel, att de nya häktningsreglerna snarast möjligt bringas i tillämpning, har jag ansett mig kunna biträda majoritetens förslag.

Vad lagrådet anfört beträffande 19, 20, 24 och 28 §§ har i huvudsak beaktats. Vid 19 § har lagrådet hemställt om vissa av detta lagrum betingade jämkningar i nya RB. Emellertid torde före nya RB:s ikraftträdande bliva erforderligt att även på andra punkter vidtaga jämkningar i nämnda balk, och frågan härom bör därför lämpligen upptagas till behandling i annat sammanhang.

Föredraganden hemställer härefter, att det inom justitiedepartementet överarbetade förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stefan Stiernstedt.